

SULTAN VELED'İN ANADOLU SELÇUKLU DEVLET ADAMLARI VE DİĞER
İLERİ GELENLERİ METHİ

Sultan Walad's Praise of Statesmen of Anatolian Seljuks and Other Eminent
Figures

Veyis DEĞİRMENÇAY*

ÖZ

İbtidânâme, Rebabnâme, İntihânâme adlarında üç mesnevisi, gazel, kaside, kıta, rubai ve diğer nazım şekillerinden oluşan bir divanı ve vaazlarından Ma'ârif adlı mensur bir eseri olan fakih, şair ve Mevlevî şeyhi Sultan Veled, divanında Mevlevî halifeleri yanında Anadolu Selçuklu sultanları, emirleri ve ileri gelenleriyle Moğollardan bir genel valiyi ve aile fertlerini methetmiş; şehirleri ve şehirlerde yaşayan insanları öven şiirler de kaleme almıştır.

Bu makalede Sultan Veled'in Anadolu Selçukluları devlet adamlarından Vezir Mu'ineddin Süleyman Pervâne, Kadî Kemâleddin Kâbî, Mecdeddin Ali b. Muhammed, Şerefeddin b. Hatîreddin ile devrin ünlü tabiplerinden Nahçıvânî Tabîb Ekmeleddin ve diğer ileri gelenleri methettiği şiirleri ele alınıp incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sultan Veled, Selçuklu Devlet Adamları, Methiye.

ABSTRACT

Mawlawian Sheikh, poet, expert of Islamic subjects, Sultan Walad, who has a prose work called "Ma'âref" from his preaches and a poetic work consisting of poetic types or poetic verses, poetic sections, eulogy and lyric poems and three poems with rhymed couples called "Ebtedânâme, Rabâbnâme and Entehânâme, praised a Mongolian general governor and his family members along with eminent figures and princes of Anatolian Seljuks Sultan as well as Mawlawian caliphs in his poetic work, and wrote poems that praised the cities and people living in these cities.

In this article, we study the poems in which Sultan Walad praised Vizior Mu'ineddin Suleiman Parvana, one of the statesmen of Anatolian Seljuks, Qadi Kamâladdin Kâbî, Majdaddin Ali b. Mohammad, Sharafettin b. Khatîraddin along with a famous doctor of the age, Doctor Akmaladdin from Nakhjivân, and other eminent figures.

Key Words: Sultan Walad, Statesmen of Anatolian Seljuks, Praises.

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü
veyis0065@hotmail.com

Giriş

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin büyük oğlu olan Sultan Veled, 24 Nisan 1226 (25 Rebîülâhir 623) tarihinde şimdiki Karaman vilayeti Larend'e'de dünyaya gelmiş ve 11 Kasım 1312 (10 Recep 712) yılında Konya'da vefat etmiştir.¹

Sultan Veled, Hüsâmeddin Çelebi'nin ölümünden sonra babasını temsil etmeye başlamış; henüz kurulmamış olan Mevlevîliği babası adına kurup etrafa halifeler göndermiş; sema meclislerini idare etmiş ve semayı birtakım kurallara bağlamıştır.

Sultan Veled, babasını takip ederek, onun divanının yarısı kadar bir Divan, Mesnevi'sinin yarısı nisbetinde İbtidânâme, Rebabnâme, İntihânâme adlarında üç mesnevi ve Fîhi Mâ Fîh veya Mecâlis-i Seb'a'sı tarzında da Maarif adlı mensur bir eser vücuda getirmiştir.

"Babasının verdiği bilgidен ve velilikten başka Veled'in ne bilgisi, ne de veliliği vardır. Veled'e iyi ve kötü ne geldiyse, ey olgun kişi, Hakk'ın Celâl'i ve onun altın gibi olan sözünün bağışdır" diyen Sultan Veled'in hayatı boyunca en bariz karakteri, samimiliği ve babasına karşı beslediği sonsuz saygıdır. Kendisini tamamen babasına, halifelerine ve onun yoluna adanmış; yazdığı ilk mesnevisi Velednâme ile bu hizmetlerini büyük ölçüde yerine getirmiş; Mevlevîliği ve Mevlevî büyüklerini ebedileştirmiştir.

Sultan Veled'e halkın ve ileri gelenlerin yanında birçok Selçuklu sultanı, emiri ve Moğol genel valisi bağılıklarını arzetmişlerdir. O, her iki devlet ileri gelenleriyle dostça geçinmiş, onları idare etmesini bilmiş; hatta yerine göre öğütler vermiş, onları uyarıp ikaz etmekten geri durmamıştır.

Selçuklu Devlet Adamları ve Diğer İleri Gelenleri Methi

Velednâme'siyle en doğru Mevlevî menkıbeleri kitabını bize başlatan Sultan Veled, bu eserinde genelde Sultânü'l-ulemâ Bahaeddin Veled, Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmîzî, Şems-i Tebrizî, Mevlâna Celâleddin, Şeyh Selâhaddin, Çelebi Hüsâmeddin, Kerimeddin b. Bektemur gibi manevî bağı bulunan kişileri ele almış; onların halifeliliğini, hayat hikâyelerini ve diğer özelliklerini överek anlatmıştır. Divanında ise yine bu kişilerle birlikte kardeşi Alâeddin Muhammed ve oğlu Ulu Ârif Çelebi'nin yanı sıra II. Sultan Gıyâseddin Mesud, IV.

¹ Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. Değirmençay, Veyis, *Sultan Veled ve Rebabnâme* (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1996; Değirmençay, Veyis, "Sultan Veled'in Hayatı Düşüncesi ve Görüşleri I", *Mevlânâ Araştırmaları* (ed. Adnan Karaismailoğlu), Ankara 2007, I, 69-83; Değirmençay, Veyis, "Sultan Veled'in Edebî Kişiliği ve Eserleri II", *Mevlânâ Araştırmaları* (ed. Adnan Karaismailoğlu), I, 84-95; Veyis Değirmençay, "Sultan Veled", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 521-522.

Rükneddin Kılıç Arslan, eşi Gumaç Hatun, kızı Selçuk Hatun ve annesi Fatma Hatun; Emir Alemeddin Kayser, Emir Necmeddin, Muineddin Pervâne ve babası Mühezzabeddin, Vezir Sahip Ata Fahreddin Ali ve oğlu Taceddin Hüseyin, Şerefeddin b. Hatîreddin, Tabip Ekmeleddin, Mecdeddin Ali b. Muhammed, Ahî Sadeddin, Ahî Muhammed Seydâverî, Ahî Kayser, Ahî Çoban, Ahî Muhammedşâh, Ahî Yusuf ve Ahî Sadeddin, Bayburtlu Ahî Emir Ahmed ve 678 (1279)'de doğan ve Şemseddin Muhammed adını verdiği bir çocuğun doğumu nedeniyle tebrik ettiği çocuğun babası Ali, Danişmendiye vilayeti kadısı Kemâleddin-i Kâbî, Ayinedâroğlu Hüsâmeddin, Gürcü Hatun, Kayseri kadısı, Hamza adlı bir bey, şehrin komutanı, Ahî Emir Hacı ile Husam-ı Afsah gibi Anadolu Selçuklu sultanları, emirleri ve ileri gelenleriyle Moğollardan Anadolu genel valisi Samagar Noyan'ı, eşi Kultak'ı, kızı Novaki ve oğlu Arap Noyan'ı övmüş; ayrıca Konya, Aksaray ve Kayseri şehirleriyle bu şehirlerde yaşayan halkı ve Kütahya şehrini öven şiirler de söylemiştir.

Sultan Vele'd'in yukarıda adı geçen devlet adamları ve diğer ileri gelenler hakkında yazdığı şiirleri tarafımızdan incelenmiş ve birkaç makale yazılıp neşredilmişti.² Bu makalede ise Vezir Muineddin Süleyman Pervâne, Kadı Kemâleddin-i Kâbî, Mecdeddin Ali b. Muhammed, Şerefeddin b. Hatîreddin, Tabip Ekmeleddin ve Şemseddin Muhammed adını verdiği bir çocuğun doğumu nedeniyle çocuğun babası Ali ve Kayseri şehrinde yaşayan ileri gelenler ve hayırda kendileri gibi kimselerin olmadığı diğer insanlarla ilgili yazdığı şiirleri incelenmiştir.

Sultan Vele'd, Muineddin Süleyman Pervâne'yi babası Mühezzabeddin ile birlikte otuz bir beyitlik bir kasidede³ över; Bu emirle ilgili iki de rubâisi⁴ vardır. Ayrıca Kayseri şehri ve oradaki ileri gelenleri övdüğü kasidesinde Pervâne'nin eşi Gürcü Hatun'u da över.⁵

Sultan Vele'd, Danişmendiye vilayetinin kadısı Kadı Kemâleddin-i Kâbî'yi dokuz beyitlik bir gazelle,⁶ Mecdeddin Ali b. Muhammed (Hasan-i Erzincanî)'yi ilk on yedi beytinin ilk mısralarının ilk harflerinden adının çıktığı yirmi üç beyit-

² Bu makaleler hakkında bkz. Veyis Değirmençay, "Sultan Vele'd'in Selçuklu Ahilerine Methiyeleri", *Mevlânâ Araştırmaları* (Ed. Adnan Karaismailoğlu), Ankara 2012, IV, s. 55-64; "Sultan Vele'd'in Anadolu Selçuklu Sultanlarına Methiyeleri", *Mevlânâ Araştırmaları* (Ed. Adnan Karaismailoğlu), Ankara 2014, V, s. 141-159; "Sultan Vele'd'in Emir Alemeddin Kayser'e Methiyeleri", *Mevlânâ Araştırmaları* (Ed. Adnan Karaismailoğlu), Ankara 2014, V, s. 211-220; "Sultan Vele'd'in Moğolların Anadolu Valisi Samagar Noyan ve Ailesine Methiyesi", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzurum 2014, S. 51, s. 85-90; "Sultan Vele'd'in Sâhib Ataoğullarına Methiyeleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası*, İstanbul 2014, S. 25, s. 65-85.

³ Sultan Vele'd, *Dîvân* (tsh. Asgar-i Rabbânî "Hâmid"), Tahran 1338 hş., s. 484-486 (22. Kaside).

⁴ Sultan Vele'd, *a.g.e.*, s. 592 (270. Rubai); 597 (319. Rubai).

⁵ Sultan Vele'd, *a.g.e.*, s. 483 (21. Kaside).

⁶ Sultan Vele'd, *a.g.e.*, s. 22-23 (41. Gazel).

lik bir kasideyle,⁷ Niğde valisi Şerefeddin b. Hatîreddin'i ilk yirmi beytin ilk mısralarından ismi çıkan müveşşah otuz beş beyitlik bir kasideyle⁸ babası Hatîreddin'i de anarak över. Ayrıca Nahçıvanlı Tabib Ekmeleddin'i ilk yirmi iki beytinin ilk mısralarının ilk harflerinden Ekmeleddin Müeyyed en-Nahçıvânî adının çıktığı kırk bir beyitlik müveşşah bir kasideyle⁹ oğlunu da anarak över.

Sultan Veled, kendi ifadesiyle 20 Recep 678 (26 Kasım 1279) yılı Cumartesi günü dua vaktinden önce dünyaya gelen ve kendisine Muhammed adını ve Şems lakabını verdiği bir çocuğun doğumu nedeniyle, çocuğun babası Ali'yi ve dedesi Yûsuf'u on üç beyitlik bir kıta¹⁰ ile övüp tebrik eder. Kayseri şehri ve orada yaşayanlar hakkında yazdığı kasidesinde,¹¹ âlim ve derviş Hüsameddin, cömertlik denizi ve ihsan madeni Esed Bey, büyük sultan Gürcü Hatun, zamanın kutbu Kutbuddîn-i Şîrâzî, ışık saçan ay Kadî Sirâceddin el-Urmevî, Hakk'ın ve dinin nuru Nûreddin; gizli veli, büyük vezir Hamza; dünyanın bütün şihnelerinin övüncü servi boylu ve ay yüzlü Şihne; fazıl ve sanatkâr Müşrif, bütün önderlerin ve gençlerin tacı Ahî Emir Hâcî; söz sultanı ve zamanın övüncü Hüsâm-i Efsah ve hayırda kendileri gibi kimselerin olmadığı diğer insanları anarak över.

Muîneddin Süleyman Pervâne

Muîneddin Süleyman Pervâne, II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in (634-643/ 1237-1246) veziri Mühezzebeddin Ali'nin oğludur. Tokat emiri, Erzincan subaşı ve II. İzzeddin Keykâvus'un emîr-i hâcibidir. Ayrıca IV. Kılıç Arslan'ın (646-664/1249-1266) veziri olmuş ve bu dönemde Selçuklu devletini bizzat kendisi yönetmiştir. Pervâne, taht kavgalarının sürdüğü, Moğol zulüm ve sömürsünün arttığı, devlet otoritesinin zayıfladığı bir dönemde ustaca siyasetiyle ülkeyi uzunca bir süre refah içinde idare etmiş; âlimleri korumuş, medrese ve zaviyelerde huzurlu bir ortam sağlamıştır. Mevlâna'nın yakın dostu ve mürididir. Mevlâna, *Fihî mâ Fih* adlı eserini ona sunmuştur. Mevlâna türbesinin yaptırılmasında eşi Gumaç Hatun'la birlikte hizmet etmiştir. Pervâne, 688'de (1288) Şam'da vefat eden Farruddin-i İrâkî'ye de mürid olmuş, ona da Tokat'ta bir tekke yaptırmıştır. Ayrıca Tokatta bir medrese ve bir hastahane, Kayseri'de bir medrese, Konya'da bir tekke ile Merzifon'da bir cami yaptırarak dinî, ilmî ve kültürel alanda önemli hizmetlerde bulunmuştur. Pervâne, son yıllarda Mısır Memlüklü devleti ile Moğollar arasında ikiyüzlü bir siyaset gütmüş; bu durum Moğollar tarafından fark edilmiş

⁷ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 479 (16. Kaside).

⁸ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 480-481 (18. Kaside).

⁹ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 494-496 (29. Kaside)

¹⁰ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 504 (5. Kıta).

¹¹ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 483 (21. Kaside).

ve çağrılıp sorguya çekilerek 676 (1277) yılında Abaka Han tarafından idam edilmiştir.¹²

Mevlâna, Pervâne'ye, Mevlâna dostları için bağışlar yapması, borçların ödenmesi, vergiden muaf tutulmaları, onlara yardım edilmesi, vaadlerin hatırlatılması, tekkelere atamalarda yardım edilmesi, dileklerin yerine getirilmesine teşekkür gibi birçok konuda mektup yazıp veya yazdırıp göndermiş; Pervâne de Mevlâna'nın taleplerine cevap vermiş; ona bağlılığını arz etmiş, onu sık sık ziyaret edip sema meclislerinde bulunmuş; Mevlâna'ya ve müritlerine yardımlarını esirgememiştir. Mevlâna da Pervâne'nin davetlerine icabet etmiş, onun tertiple-diği sema meclislerine şeref vermiştir.¹³ Mevlâna, Pervâne'yi bu mektuplarında son derece övmüştür: "Allah'ın lütfuna, ihsanına sarılan, kurtuluş muradına erişmiş mührüyle mühürlenmiş, kurtuluş bineğine binmiş, ahiret yurdunu, yüce konakları dileyen, adaletle, ihsanla eş, hakikatle, imanla arkadaş, Hak katında makbul, halk katında övülmüş emirler padişahı, din ve devletin Muîn'inin adaletini Allah arttırdıkça arttırsın. Allah, yüceliğini daimî etsin; taatinde özünü doğru kılsın; sevinçlere, iyiliklere ulaştırsın; iki dünyada da kısmetini çoğaltsın; iki konakta da ona yücelikler versin; keremler, kerametler elde ettirsin..."¹⁴ Beylerle perdedarların padişahı, mülkün düzeni, iki kutluluk sahibi, Hakk'ın ve dinin Muîn'inin ihsanı, yoksulu okşayan lütfu, güzel, hoş sözleri, latif vaadleri, güzelim cevabı, padişahça bağışlayıp acıyışı, bu özü doğru duacıya erişti. Allah yüceliğini daimî etsin. Lütfunuzu teşekkürler ettim; devletinizin sürüp gitmesine, kutluluğunuzun kat kat artmasına hayır dualar eyledim. Hiç şüphe yoktur ki emirlerle perdedarlar padişahının, bu şefaati üzerine alacağına dair olan gerçek vaadine inanılır, güvenilir; vaadi doğrudur, onunla da gönüller huzur bulur; Allah yüceliğini daimî etsin. Kerem sahibi vaad etti mi, vadinde durur. Hele o kerem sahibi ki keremlerin kaynağıdır; bütün adamlıkların padişahıdır. O büyük er, yüce Hakk'ın razılığını elde etmek, bu işi, ahiret azığı kılmak için bu fakirlerin dileğini, şefaatte bulunmak için isteğini, en güzel bir surette kabul ettiler; artık bunun üzerine fazla bir söz söylenemez. Tanrı razılığı için yapılacak şeyden nedamet duymak, dönmek, pişman olmak mümkün değildir..."¹⁵ Âlemdeki vezirlerin padişahı, zamanın eşsiz

¹² Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1999, s. 246-251; Muharrem Kesik, "Muînüddin Süleyman Pervâne", *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 91-93.

¹³ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 226-251 (Çevirmenin notları); s. 4-5, 28-29, 43-45, 48-49, 54-55, 64-66, 77-78, 96-97, 102-103, 110-111, 119-120, 123-129, 141-142, 146-147, 150-151, 171-172, 179-181, 206-207; Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkabeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1986, I, 138-139, 152-154, 161, 165-167, 170-171, 179-180, 184-185, 198-199, 216-219, 232, 242, 245, 247-248, 257, 262-263, 271, 282, 294, 296, 302-305, 311, 314, 318-319, 323-324, 330, 338-339, 344-345, 347-348, 369, 372, 378, 382, 385; II, 47, 49, 52, 57, 109, 115, 140-141, 151, 160-162, 200, 228-229, 244, 246, 264.

¹⁴ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 28.

¹⁵ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 44-45.

incisi, devranın görülmemiş eri, halkın kaçıp sığındığı, iki devlet sahibi; dinde, akılda ve bilgide olgun, zayıflarla yoksulların yardımına yetişen, Müslümanlıkta Müslümanların direklerini onaran...”¹⁶

Mevlâna, Pervâne’yi her zaman övmemiş; yeri gelmiş ona ağır sözler söyleyip uyarılarda da bulunmuştur; nitekim bir gün Pervâne, Mevlâna’dan kendisine öğüt vermesi için ricada bulunmuş; Mevlâna da bir müddet düşündükten sonra “Kur’ân’ı ezberlediğini, Şeyh Sadreddin’den de Câmîu’l-usûl’ü dinlediğini duydum” buyurmuş; Pervâne evet deyince Mevlâna, “Allah’ın ve O’nun elçisinin sözlerini okuyup bildiğin halde o sözlerden öğüt almıyor ve hiçbir ayet ve hadis gerektirdiği gibi amel etmiyorsan, benim öğüdümü nasıl dinler, ona nasıl uyarısın?” demiş;¹⁷ ayrıca onu Moğollarla bir olup Mısırlılarla Şamlıları yok etmek istemesinden dolayı şiddetle kınamıştır.¹⁸

Sultan Veled, Muîneddin Pervâne’yi babası Mühezzebeddin ile birlikte otuz bir beyitlik bir kasidede¹⁹ över; “Oruç ayı geçti, bayram geldi, müjde ver; çünkü bütün orucun ve diğer ibadetlerin kabul olmuştur” diyerek bayramlık verip bağışta bulunmasını ister. Bu emirle ilgili iki de rubâisi²⁰ vardır. Ayrıca Kayseri şehri ve oradaki ileri gelenleri övdüğü kasidesinde Pervâne’nin eşi Gürcü Hatun’u da över.²¹

Sultan Veled, kasidesine “Nişanesi, alameti olmayan ruh aşk şarabının sarhoşu oldu. Gönül dumanı aşikârdır; fakat ateşi gizlidir” beytiyle başladıktan sonra, Muîneddin Süleyman Pervâne’ye oğul diye hitap edip yanına gelmesini ve kendisinin acıyıp haline bakmasını ister; çünkü onun beden hanesi yeryüzünde, can evi gökyüzündedir. O, âşıktır; âşıkların meclisi gökyüzünün ötesindedir. Can sakilerinin elinde bitmez tükenmez şarap kadehi vardır; her kadehin peşine ona bir nevale gelir. Sakilerin verdiği şaraptan ve “afiyet olsun, iç” sesleriyle gökyüzünde bir uğultu oluşmuştur. Hayat denizi Veled’in ırmağı, deniz incisi yüzüdü. Baştaki akıl ve yüzdeki can, ona doğru koşarak gitmektedir. Lâl gibi onun gidişi kendisinden kendisindedir; hareketsizdir ve kendi kendine gider; ortada ne bir adım vardır, ne de bir ayak. Gönülün coşkusu kendindedir, gönülün gayreti kendindedir. Can şarabından dudaksız ve ağızsız tatmaktadır.

Sultan Veled, kendisini bu şekilde anlattıktan sonra yine kendisine hitap eder ve “Sen gönül eteğini tut ve can nüktesini kabul et, kabul et de varlık dike-

¹⁶ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 206.

¹⁷ Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1986, I, 171.

¹⁸ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 247.

¹⁹ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 484-486 (22. Kaside).

²⁰ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 592 (270. Rubai); 597 (319. Rubai).

²¹ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 483 (21. Kaside).

ninden bahçe ve gülistan bitsin” der. Bundan sonra gayp âleminden bir melek yanına gelir ve “Ey her insan denizinin dibinde inci arayan! Gönül bahçesini ara; çünkü o sonbahardan uzaktır, solmaz, yok olmaz” der.

Meleğin bu tavsiyesinden sonra kensine, “Veled! Haydi, kalk ve git, canın ve gönlün hayatı, insanların ve cinlerin gözlerinin ışığı olan o paha biçilmez inciyeye bak” der. Bu inci, Muîneddin Süleyman Pervâne'dir:

Onun seçkin ameli, devletlerin terbiyeli ruhudur. O, rahmetin toplandığı yerdir, cennetler gibi lütuf kaynağıdır.

Ay, onun yüzünden utanmaktadır; servi onun boyunun kölesidir. Sûfi onu görünce, “tatlıdır, cazibesi vardır” der.

Sultan Veled, bu kısa övgüden sonra Pervâne'ye hitapla “Ey vasfının sonu ve sınırı olmayan inci! Bu dünyada senin gibi deniz huylu bir emir var mıdır, söyle?” der ve onu övmeyi sürdürür. O, bu âlemde asilzadedir, insanoğlunun gözü ve ışığıdır. O, ışık saçan aydır. Haydar gibidir; kılıcı Zülfikar'dır. Savaşta mızrak gibi herkesten önde gider. Şavaş saflarında bütün yiğitler onun kılıcına yem olmuşlar; onun yiğitliği karşısında savaşmaktan geri durmuşlardır. Erkek aslan gibi hamle yapıp siperlere mızrak attı mı, hepsinin kalbini perişan eder, kana bular. O, ezelden beri terbiyelidir. Allah, ona iki dünya saltanatını ve kutluluğunu vermiştir. Bu dünyada bütün âlemin önderi olduğu gibi, öbür âlemde de devleti iki yüz kattır. Hak güneşi eskiden beri onun üzerine doğmuştur. Ona gökyüzünden ihsan olarak dünya devleti, dünya nimeti, lâıyk saltanat ve hazine müyesser olmaktadır; onun ruhu ahdini bozmamıştır; hep Allah'ı istemekte ve hep ayrılıktan feryat etmektedir. Onun huyu ve sıfatı cennet ağacının meyvesidir. Onun elinin bağışı karşısında deniz ve maden damla gibidir. Temiz ve saf kimse-lerin askeridir, hoşnutluk bahçesidir; canların rahatıdır.

Sultan Veled, bu şekilde Süleyman Pervâne'yi övüp onun güzel vasıflarını anlattıktan sonra, “Oruç ayı geçti, bayram geldi, müjde ver; çünkü bütün orucun ve (diğer) ibadetlerin kabul olmuştur” diyerek ondan kendisine yardım etmesini, bayramlık verip bağışta bulunmasını ve böylece kendisini gamdan ve kederden kurtarmasını ister. Sonra, “Ey ezelden mutlu olan! Bu bayram ve binlerce bayram makama ve saltanata yakın ol, hâkim ve emir ol, mutlu ol” diyerek Pervâne'ye dua eder.

Daha sonra Pervâne'yi babasıyla birlikte anar ve “Babasının halefi, Hakk'ın rahmeti, dinin yardımcısı (Muîneddin)! Zaman ve mekân var olduğu sürece, sen (bu) zamanda ebedî ol. (Ben kulun), “Ey Rabbim! Her ikisinin bedenini de sonsuza dek koru” diye gönülden gece gündüz baş koyar ve dua ederim.” der. Sultan Veled, sözlerini “Ay ve gökyüzü, insan ve melek var olduğu sürece, senin bahtına devlet ve zararsız kazançlar nasip olsun” duasıyla bitirir.

Sultan Veled, Kayseri şehri ve oradaki büyükleri methettiği şiirinde²² Gıyaseddin Keyhüsrev II'nin kızı ve Süleyman Pervâne'nin eşi Gürcü Hatun'u da överek anar:

Ve Anadolu'nun da Horasan'ın da övüncü olan o büyük sultan Gürcü Hatun.

Sultan Veled, daha önce de ifade edildiği gibi Pervâne hakkında iki adet rubai²³ söylemiştir. Bunlardan ilkinde Muîneddin Pervâne'yi son derece yüceltir; onun güzel yüzlü bir emir ve iyi kalpli bir hâkim olduğunu; kendisinin ise şeytan olduğunu; ancak bundan sonra melek olacağını söyler; “çünkü bu sırada Süleyman hâkim oldu” der.

Diğer rubaisinde ise yine benzer hususları diler getirir; önce Pervâne'ye “inci denizi, dinin yardımcısı, zamanın Şems'i” gibi sıfatlarla hitap eder; onun beden kalıbında yüzlerce can ve cihan olduğunu söyler. Sonra “Süleyman'ın inayeti benimle olduğu zaman, derecem meleğinki gibi olur; şeytanlardan da kurtulurum” diyerek sanki önceki rubaide olduğu gibi melek ve şeytan figürlerini kullanır. Süleyman'ın inayeti kendisiyle olduğu zaman, şeytanlardan ve şeytanlıktan kurtulup melek derecesine yükseleceğini anlatır; dolaylı olarak Pervâne'yi över.

Muîneddin Süleyman Pervâne'nin Methi Hakkındaki Kasidenin²⁴ ve Rubailerin²⁵ Türkçe Çevirisi

Nişanesi, alameti olmayan ruh aşk şarabının sarhoşu oldu. Gönül dumanı aşıkârdır; fakat ateşi gizlidir.

Ey oğul! Sen benim yanıma gel de acayip halime bak; beden hanesi yeryüzünde, can evi gökyüzünde.

Âşıkların meclisi veya bezmi gökyüzünün ötesindedir. Bitmez tükenmez şarap kadehi can sakilerinin elindedir.

Her kadehin peşine bir nevale gelir bana. Sakilerin (verdiği) şaraptan ve “afiyet olsun, iç” seslerinden gökyüzünde bir uğultu oluşur.

Hayat denizi onun ırmağı, deniz incisi onun yüzü. Baştaki akıl ve yüzdeki can, ona doğru koşarak gitti.

Lâl gibi benim gidişim kendimden kendimedir; hareketsizim; kendi kendime giderim; ortada ne bir adım var ne de bir ayak.

Gönlün coşkusu kendindedir, gönlün gayreti kendindedir. Can şarabından tadarım dudaksız, ağzısız.

²² Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 483 (21. Kaside).

²³ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 592 (270. Rubai); 597 (319. Rubai).

²⁴ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 484-486 (22. Kaside).

²⁵ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 592 (270. Rubai); 597 (319. Rubai).

Sen gönül eteğini tut ve can nüktesini kabul et de varlık dikeninden bahçe ve gülistan bitsin.

Dün gece benim arayıp sormam ve konuşmamdan sonra gayb âleminden bir melek bana seslendi:

“Ey her insan denizinin dibinde inci arayan! Gönül bahçesini ara; çünkü o, sonbahardan uzaktır, (solmaz).

Veled! Haydi, kalk ve git, canın ve gönlün hayatı, insanların ve cinlerin gözlerinin ışığı olan o paha biçilmez inciye bak.

Onun seçkin ameli, devletlerin terbiyeli ruhudur. O, rahmetin toplandığı yerdir, cennetler gibi lütuf kaynağıdır.

Ay onun yüzünden utanmaktadır; servi onun boyunun kölesidir. Sûfi onu görünce, “tatludur, cazibesi vardır” der.

Ey vasfının sonu ve sınırı olmayan inci! Bu dünyada senin gibi deniz huylu bir emir var mıdır, söyle?

Çünkü sen âlemde asilzadesin, insanoğlunun gözü ve ışığı; bütün emirler yıldızlar (gibidirler); sen ise ışık saçan aysın.

Rüstemlerin Haydar'ı sensin; senin kılıcın Zülfikar oldu. Sen, savaşta mızrak gibi herkesten önde gidersin.

Saflardaki bütün yiğitler senin kılıcına yem olmuşlardır. (Onların) hepsi senin yiğitliğin karşısında kaçar, sıvışırlar; yürekleri hop eder.

Erkek aslan gibi hamle yapıp siperlere mızrak attın mı, hepsinin kalbini perişan eder, kana bularsın.

Sen, ezelden beri terbiyeli idin, şimdi değil. Allah, sana iki dünya saltanatını ve bahtını verdi.

(Bu) dünyada bütün âlemin önderi olduğun gibi, öbür dünyada da devletin, (bu dünyadakinden) iki yüz kat (daha fazla) olur, bil.

Hak güneşi eskiden beri senin üzerine doğmuştur. Gözü açık olan, bu nişanı açıkça görür.

Gerçi gökyüzünden sana ihsan olarak dünya devleti ve nimeti, lâyük saltanat ve hazine müyesser oluyor;

Ama bu ne inayettir ki bütün bunlara rağmen ruhun ahdini bozmadı; hep (Allah'ı) istemekte ve hep (ayrılıktan) feryat etmektedir.

Ashında o ihsan vefa kaynaklı olduğu için, o vuslata erişmedikçe, talep vadisinde koşup duracaktır.

Senin zatının huyu ve sıfatı cennet ağacının meyvesidir. Senin elinin bağışı karşısında deniz ve maden damla gibidir.

Temiz ve saf kişilerin askeri sensin, hoşnutluk bahçesi sensin. Canların rahatı sensin; benim canımı gamdan kurtar.

Oruç ayı geçti, bayram geldi, müjde ver; çünkü bütün orucun ve (diğer) ibadetlerin kabul olmuştur kesin.

Ey ezelden mutlu olan! Bu bayram ve binlerce bayram, makama ve saltanata yakın ol, hâkim ve emir ol, mutlu ol.

Babasının halefi, Hakk'ın rahmeti, dinin yardımcısı (Mu'neddin)! Zaman ve mekân var olduğu sürece, sen (bu) zamanda ebedî ol.

(Ben kulun), "Ey Rabbim! Her ikisinin bedenini de sonsuza dek koru" diye gönülden gece gündüz baş koyar ve dua ederim.

Ay ve gökyüzü, insan ve melek var olduğu sürece, senin bahtına devlet ve zararsız kazançlar nasip olsun.

Rubailer

Ey güzel yüzlü emir, iyi kalpli hâkim! Senin zamanında küfre hâkim oldu iman.

Gerçi şeytandım; ama bundan sonra melek olurum; çünkü bu asırda hâkim oldu Süleyman.

Ey inci denizi, dinin yardımcısı, zamanın Şems'i! Sen, bu beden kalıbında yüzlerce cansın, dünyasın.

Süleyman'ın inayeti benimle olduğu zaman, derecem meleğinki gibi olur, şeytanlardan da kurtulurum.

Kadı Kemâleddin-i Kâbî

Danişmendiye vilayeti kadısı, Meliku'l-kuzât ve'l-hukkâm (kadıların ve hâkimlerin sultanı) Mevlâna Kemâleddin Kâbî, Anadolu'daki kadıların ve hakimlerin meşhurlarındandır. Eflâkî'ye göre 656'da (1258) Danişmendiye vilayetinin işlerini bitirdikten sonra, Sultan İzzeddin Keykâvus'u görmeye Konya'ya gelmiş; arkadaşları Mevlâna'yı ziyaret etmesini söylemişler; o görmek istememiş; ancak ısrarlar neticesinde Mevlâna'yı ziyaret etmiş ve kendi ifadesiyle Mevlâna'nın yüceliğine vakıf olunca yüzbinlerce istek ve içtenlikle halis müritleri sırasına girmiş; oğulları Kadı Sadreddin ile Mecdeddin Atabek'i de Mevlâna'ya mürit yapmıştır. Hatta bu ziyaret neticesinde birçok büyük şahsiyetin oğlu ve diğer soylu kimse-ler de Mevlâna'nın müridi olmuşlardır. Kemâleddin Kâbî, bu ziyaretin sonunda Mevlâna dostlarına şerbet ikram etmiş; Mevlâna bu ziyafette sema etmiş ve Kemâleddin Kâbî'ye bir de rubai söylemiştir:²⁶

O, telaş ve âşıklara yaraşır bir heyecan içinde geldi. Onun ruhu doğruluk gül bahçesinden bir koku almıştı. Kadı Kâb hayat suyunu arama yolunda bütün kadıları geçti.

Bundan sonra Mevlâna, Kadı Kemâleddin'in yanına çağırılmış, kucaklayıp gözlerini ve yüzünü öpmüş; sonra aşağıda matlaı verilen uzun gazelini söylemiş:

²⁶ Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), I, 178-180.

Beni bilmiyorsan gecelerden, sararmış yanaklarımdan ve kurumuş dudaklarımdan sor.

Bundan sonra Kadı Kemâleddin başını açıp elbiselerini yırtmış ve Mevlâna'nın aşkının müridi olmuştur.

Mevlâna, Kadı Kemâleddin için bir adet mektup yazıp göndermiş; ondan İmam İmâdeddin ve İmam Mecdeddin'i affetmesi hususunda istekte bulunmuş ve bu mektubunda onu son derece övmüştür: "Lütuf ve ihsan kaynağı, büyük bilgin, Rabbanî muhakkık, hidayet alametlerini yücelten, zatı tertemiz, sıfatları güzel, üstünlüğün gözü, hakikatin tercümanı ve dili, en büyük sır, en parlak ışık, en yaygın ve en tanınmış gerçek, iki yaşayısta iki kutluluk sahibi, iki tapıda elçilik burhanı...; Âlemlerden gizli değildir ki yüce tapınıza gelmeyi, hürlerin övünecekleri, nurların alınacağı yer olan katınıza gelip büyük ziyaretinizle yücelmeyi dilemekteyim. Tapınız, ziyaretiniz, üstünlüklere susamış kişilere Fırat suyu gibidir. Hele bu duacı, bu aydın ziyarete insanların en düşkünüdür."²⁷

Danişmendliler, Anadolu Selçuklu hükümdarı Sultan Melikşah'ın (465-585/1072-1189) emiri Danişmend tarafından V/XI. yüzyılın ikinci yarısında kurulmuş bir Türk emirliğidir. Danişmendiye vilayeti, başlangıçta Yeşilırmak ve Kızılırmak sahasıyla Kelkit yöresini içine alan bölgenin adıdır; sonraki fetihlerle Malatya, Elbistan, Kayseri, Ankara, Çankırı ve Kastamonu bölgelerinin katılmasıyla daha geniş bir bölgenin adı olmuş ve 574'te (1178) Anadolu Selçuklu sultanlarının egemenliği altına girmiştir.²⁸

656 (1258) yılında Dânişmendiye vilayeti IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın yönetiminde olup başkenti de Tokat idi. Bu tarihte Rükneddin Kılıç Arslan, Muîneddin Pervâne ile bu şehirde bulunuyor ve Dânişmendiye vilayeti, Sivas, Tokat, Kastamonu, Sinop ve Samsun kıyılarını içine alıyordu. 687 (1288) yılında bu bölge saltanat nâibi Mücîreddin Emirşah'ın yönetimine verilmişti. Güneybatı sınırı da Karaman vilayetinden üç konaklık uzaklıktaydı.²⁹

Sultan Veled, Danişmendiye vilayetinin kadısı Kemâleddin-i Kâbî'yi dokuz beyitlik bir gazelle³⁰ metheder.

²⁷ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 61-62.

²⁸ M. Halil Yınanç, "Danişmendliler", *İA*, III, 468-469, 475; Ahmed Eflâki, *Ariflerin Menkıbeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), I, 47 (Çevirmenin notları).

²⁹ M. Halil Yınanç, "Danişmendliler", *İA*, III, 468-469, 475; Ahmed Eflâki, *Ariflerin Menkıbeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), I, 47 (Çevirmenin notları).

³⁰ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 22-23 (41. Gazel).

Sultan Veled, bu manzumesinde Kadı Kemâleddin'e karşı büyük bir sevgi beslemekte, onun hayli bilgin bir kişi olduğundan ve Mevlâna'nın onu seçtiğinden söz etmektedir.

Kadı Kemâleddin Kâbî, Sultan Veled'in ve Mevlâna âşıklarının kederini gidermiş; gönüllerini, canlarını ve dinlerini alıp götürmüştür. Artık gerek uyanıkan gerek uyurken, her an onlarla birlikte olması ümit edilir. Kadı Kemâleddin ölçülü bir âşıktır; her sıfattan üstündür.

Sultan Veled, Kadı Kemâleddin'e bir soru sorduklarını, onun da cevap verdiğini, bu cevabın lefâfetinden ona hürmet ettiklerini anlatır; ancak bu sorunun ne olduğunu belirtmez.

Sultan Veled, "Ey bizim doğrumuz! Hata ve yanılğı uzaktır senden. Ey ezal hazinesi! Öne gel. Ey ilim ve amel! Öne gel, öne gel de bizim bu yıkık bedenimiz senin hazineni bulsun" diyerek onu över ve kendilerine katılmasını, huzuru teşrif etmesini ister; ayrıca Mevlâna'nın kendisini yiyeceklerine ve içeceklerine yardım gelsin diye seçtiğini söyler. Sultan Veled, onu övmeyi sürdürür; Kadı Kemâleddin onların her şeyidir; şarap sunan sâkileri, etrafı aydınlatan mumlarıdır; yiyecekleri meze ve içecekleri şaraptır. Onların neşesi, hayatı, devleti; tefi, sazı, neyi, hem de rebabıdır:

Ey çok bilgili kadı! Mevlâna, bizim ekmeğimize ve suyumuza yardım gelsin diye seçti seni.

Ey bu zamanın önderi! Kesin olarak bil ki bu gece bizim hem sâkimizsin hem mumumuz, hem mezemizsin hem şarabımız;

Bizim hem mutluluğumuzsun hem hayatımız, hem devletimizsin hem zaferimiz, hem tefimizsin hem sazımız, hem neyimizsin hem rebabımız.

Sultan Veled, (Ey) can! Sözü bırak; (ona) gizli kokuyu göster; göster de gözüyle "Sevabı biz götürdük" desin diyerek kendisinin sözü bırakıp gizli kokuyu göstermesini ister.

Manzumenin sonunda ise sözü kendisine döndürür ve kendisine her an Kemaleddin'in yüzüne bakmasını öğütler; çünkü onun tatlı lütfu, mecliste onun ve arkadaşlarının gülsuyudur:

Veled! Her an Kemaleddin'in yüzüne bak; çünkü onun tatlı lütfu mecliste bizim gülsuyumuzdur.

Kadı Kemâleddin-i Kâbî'nin Methi Hakkındaki Gazelin Türkçe Çevirisi³¹

Ey bizim sıkıntılarımızı gideren! Gönümüzü, canımızı ve dinimizi alıp götürdün; biz uyanırken ve uyurken kaybolmazsın artık.

³¹ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 22-23 (41. Gazel).

Sen hoş âşıkım, her sıfattan üstünsün; sana soru sorduk, bize cevap verdin.

Senin cevabının lütfundan senin toprağın olduk. Ey bizim doğrumuz! Hata ve yanılğı uzaktır senden.

Ey ezel hazinesi! Öne gel. Ey ilim ve amel! Öne gel, öne gel de bizim bu yıkık bedenimiz hazineni bulsun senin.

Ey çok bilgili kadı! Mevlâna, seni bizim ekmeğimize ve suyumuza yardım gelsin diye seçti.

Ey bu zamanın önderi! Kesin olarak bil ki bu gece bizim hem sâkimizsin hem mumumuz, hem mezemizsin hem şarabımız;

Bizim hem mutluluğumuzsun hem hayatımız, hem devletimizsin hem zaferimiz, hem tefimizsin hem sazımız, hem neyimizsin hem rebabımız.

(Ey) can! Sözü bırak; (ona) gizli kokuyu göster; göster de gözüyle "Sevabı biz götürdük" desin.

Veled! Her an Kemâleddin'in yüzüne bak; çünkü onun tatlı lütfu mecliste bizim gülsuyumuzdur.

Mecdeddin Ali b. Muhammed

Mecdeddin Ali b. Muhammed Hasan, Muîneddin Süleyman Pervâne'nin damadı ve Mevlâna'nın mürididir. Erzincanlıdır. IV. Kılıç Arslan döneminde (646-664/1249-1266) müstevfilik görevine atanmış; III. Gıyâseddin Keyhüsrev döneminde (664-682/1266-1284) Muîneddin Pervâne tarafından Sahip Ata Fahreddin'in yerine vezirliğe getirilmiş; ancak Sahip Ata Fahreddin'in Moğol hükümdarı tarafından görevine iade edilmesi üzerine Mecdeddin Atabek'e daha küçük bir memuriyet addedildiği için, eski görevi olan müstevfilik dönmesi uygun görülmeyip atabeklik verilmiştir. Mecdeddin Ali, Hatîroğulları isyanında (675/1277) elinde fazla bir kuvvet bulunmadığından bir şey yapamamış, öldürülmek üzereyken emirlerin verdiği mal ve hediyeler sayesinde kurtulabilmiştir. Bir ara Moğol hükümdarı Abaka Han'ın yanına gitmiş; kayın babası Muîneddin Süleyman Pervâne'nin öldürülmesinden sonra, Abaka Han'ın yanından dönerken Sivas'ta hastalanmış ve 676 (1277) yılında orada ölmüştür. Kaynaklar, onun çok iyi hesap bildiğinden, güzel yazı yazdığından, şiir söylediğinden, Arapça ve Farsça bildiğinden ve son derece hayırsever olduğundan söz eder. Künyesi Ebü'l-mehâmid'dir.³²

³² Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 244-245 (Çevirmenin notları); Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkabeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), I, 51-52 (Çevirmenin notları); Kerîm-i Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-ahbâr ve Müsâyeretü'l-ahyâr* (tsh. Osman Turan), Ankara 1943 (1944), s. 73-74.

Mevlâna, Mecdeddin Atabek'e hitaben altı mektup yazmış ve bu mektuplarında³³ onu "Beylerin övüncü, padişahlarla sultanların yakını, adalet sahibi, bilgin, melek huylu, dünyanın övündüğü, âlemin tek eri, zamanede eşi bulunmayan, soyu belli ve temiz, bağışlarda bulunan, eliaçık, Müslümanlığın ve Müslümanların yüceliği, iman ehline yardımcı, daha gizli nice lakapları olan, fakat açıklanmaktan yüce ve ulu bulunan devletin ve dinin Mecd'i... Zamanın Asaf'ı, vaktin Nizamül-mülk'ü, adil, en bilgin ve en üstün zat, Muhammed şeriatına arka kesilen, bir tek Tanrı'nın yakınlığına ulaşan, adaleti aydınlatan, himmetleri yüce olan pek büyük vezir, sahib-i azam, padişahlarla sultanların babası, dinin ve devletin Mecd'i... Bağışlar, nimetler sahibi, ihsanlarda, keremlerde bulunan, "Onlar, kâfirlere karşı çetindir, aralarında merhametliler" (48 Fetih 29) diye övülenlerden olan, mazlumları besleyip yetiştiren, acze düşenlerin yardımına koşan, dindar emir, dinin ve devletin Mecd'i... büyük ve ulu beylerin övüncü, faziletler sahibi, adil, soyu temiz, gerçek yolu arayan, doğru işte başarılar elde eden, padişahlarla sultanların öz yakını, devletin ve dinin Mecd'i... Vezirler Padişahı, zamanın Asaf'ı, Mülkün Nizâm'ı, büyük vezir, padişahlarla sultanların babası, adaleti yayan, lütuf ve ihsan sahibi, Müslümanlığın ve Müslümanların yüceliği, mazlumların yardımına erişen, isyan edenlerle başçekenlerin köklerini kazıyan devletin ve dinin Mecd'i (Mecdeddin)... gibi yüksek sıfatlarla övmüştür.

Sultan Veled, Mecdeddin Ali b. Muhammed Hasan-i Erzincanî'yi ilk on yedi beytinin ilk mısraların ilk harflerinden "Mecdeddin Ali b. Muhammed" adının çıktığı yirmi üç beyitlik bir kasideyle³⁴ över.

Sultan Veled, Mecdeddin Ali'yi methetmeden önce, kendisinin onun emrine amade olduğunu, onun bekası için Allah'a dua ettiğini söyler ve kendisini ona takdim eder:

Benim, senin fermanının has kulu benim; Tanrı'dan senin ömrünün bekasını isteyen benim.

Epeydir Hz. Hakk'ın huzurunu seçmişim; o güneşle bir zerre gibi dönmekteyim.

Benim kalbimin içinde sonsuz bir arsa vardır; orada muhabbet Burak'ına (binip) dolaşmaktayım.

O gerçek huzurdan hep nida geliyor (bana): "Bedenin hayatı ruhtandır; ben her canın hayatıyım.

Daha sonra, Mecdeddin Ali'ye "Benim lütuf dizginimi, şahlar şahlığı dizginimi tut ve yalvar ki geçici hayattan ve nefesten kurtarayım seni. Gönül yolun-

³³ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 18-21 (8. Mektup), 21-22 (9. Mektup), 29 (17. Mektup), 82 (54. Mektup), 181-182 (121. Mektup).

³⁴ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 479 (16. kaside).

dan yönü olmayan bir yöne doğru koşarak git; gözlerden gizlen; çünkü çok gizliyim ben” diyerek, onu Mevlâna yoluna, Mevlevilik tarikatına davet eder. Mecdeddin Ali'nin bu daveti kabul edip söylenenleri yapması halinde, bu seçkin yolun kendisine Tanrıdan mümkün ve müyesser olacağını; inayet sabahının rüzgârının hep kendisine doğru eseceğini; bin türlü sorununun çözüleceğini söyler. Çünkü Veled'in çok büyük bir azmi vardır; bu azmi de din yolundadır.

Sultan Veled, bu davetinden sonra “Fazilette ve cömertlikte her sanata özgü bir denizsin. Ey parlak güneşim! Sen müstesna bir cevhersin” diyerek Mecdeddin Ali'yi över ve kendisine kulak vermesini ister; çünkü Sultan Veled gece gündüz samimi bir inançla ona dua etmektedir.

Sultan Veled, “Gönülde makam tutmuş, gözde oturmuşsun sen. Senin güzel yüzünün hayalini gözümde tutuyorum. Çağın soylususun, asilsin ve sanatta teksin. O övülmüş hasletlere hep hayranım” diye onu tekrar övüp yücelttikten sonra “Sakın beni bu dünyanın çocuklarından sayma; çok değerliyim, beni fazla ucuza satma. Kendisiyle imanımın sağlam olduğu o dergâhtan, senin devletinin ve ikbalinin devamını istiyorum hep” diyerek de bu işi basite almamasını öğütler; çünkü o, onun devleti ve ikbali için hep dua etmektedir.

Sultan Veled, bu şekilde maksadı olan methiyeyi tamamladıktan sonra, “Bu yeni kaside, güzel huyu en iyi delilim olan emire dua ve methiyedir. Okuduğum zaman, bu kasidenin her beytinin ilk (mısrasının) başındaki harflere bir bir bak; kaydedildiği zaman, o harflerden, -huzurunu Kâbe gibi aramakta olduğum- (emirin) adı ve lakabı (çıkır), bil. Benim bu methiyeden maksadım, her zaman candan ihsan (ve bağış) dostum olan (emir)dir” diyerek methiyeyi kim için yazdığını tevşih sanatıyla açıklar. Manzumenin ilk on yedi beytinin ilk mısralarının ilk harflerinden Mecdeddin Ali b. Muhammed ismi çıkmaktadır.

Sultan Veled, sözünü emire dua ile bitirir: “Onun gölgesi sayıdan daha fazla olsun dünyada; Rahman'ımın fazlıyla her zaman bahtiyar olsun.”

Mecdeddin Ali b. Muhammed'in Methi Hakkındaki Kasidenin Türkçe Çevirisi³⁵

Benim, senin fermanının has kulu benim; Tanrı'dan senin ömrünün bekasını isteyen benim.

Epeydir Hz. Hakk'ın huzurunu seçmişim; o güneşle bir zerre gibi dönmekteyim.

Benim kalbimin içinde sonsuz bir arsa vardır; orada muhabbet Burak'ına (binip) dolaşmaktayım.

³⁵ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 479 (16. Kaside).

O gerçek huzurdan hep nida geliyor (bana): "Bedenin hayatı ruhtandır; ben her canın hayatıyım.

Benim lütuf dizginimi, şahlar şahlığı dizginimi tut ve yalvar ki geçici hayattan ve nefesten kurtarayım seni.

Gönül yolundan yönü olmayan bir yöne doğru koşarak git; gözlerden gizlen; çünkü çok gizliyim ben."

Benim kesin düşüncem şudur: (Eğer bunları yaparsan), bu seçkin yol mümkün olur, Rabbimden müyesser olur sana.

(Şunu da) biliyorum ki inayet sabahının rüzgârı hep sana eser; bin türlü sorunun çözülür.

Gönlün müşkül dikenleri, o rüzgârla "ne güzel gül bahçesiyim" derse, şaşılmaz.

Çok büyük azmin var; fakat (bu azmin) din yolunda. Eğer seni göreceğim olsam, sana ne melek (derim) ne de insan.

Fazilette ve cömertlikte her sanata ait bir denizsin. Ey parlak güneşim! Sen müstesna bir cevhersin.

Bana bak; çünkü gece gündüz, açık ve gizli, samimi bir kalple, tam bir inançla sana dua ediyorum.

Senden ondan başka bir şey istemem ki; bunu kesin bilirsin sen. Göründüğümden bin kat daha fazlayım ben.

Gönülde makam tutmuş, gözde oturmuşsun sen. Senin güzel yüzünün hayalini gözümde tutuyorum.

Çağın soylususun, asilsin ve sanatta teksin. O övülmüş hasletlere hep hayranım.

Sakın beni bu dünyanın çocuklarından sayma; çok değerliyim, beni fazla ucuza satma.

Kendisiyle imanımın sağlam olduğu o dergâhtan, senin devletinin ve ikbalinin devamını istiyorum hep.

Benim maksadım olan methiye tamam oldu. Bunun rumuzunu ihvana açıklamam uygun olur.

Bu yeni kaside, güzel huyu, en iyi delilim olan emire dua ve methiyedir.

Okuduğum zaman, bu kasidenin her beytinin ilk (mısrasının) başındaki harflere bir bir bak;

Kaydedildiği zaman, o harflerden, -huzurunu Kâbe gibi aramakta olduğum- (emirin) adı ve lakabı (çıkart), bil.

Benim bu methiyeden maksadım, her zaman candan ihsan dostum olan (emir)dir.

Onun gölgesi sayıdan daha fazla olsun dünyada; Rahman'ımın fazlıyla her zaman bahtiyar olsun.

Şerefeddin b. Hatîreddin

Şerefeddin b. Hatîreddin, Şerefeddin Mesud, İbni Hatır künyesiyle meşhurdur. Hatîreddin veya Hatîr-i Zencânî adlı birinin oğludur. Şerefeddin, başlangıçta Muîneddin Süleyman Pervâne'nin münşilerinden olup onunla birlikte IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ı (646-664/1249-1266) saltanata getirdikten sonra kendisine Niğde ve çevresi tımar olarak verilmiştir. Etrafında bulunan kuvvetli bir ordu ile memlekette huzuru sağlamışsa da, zamanla taşkınlık ettiğinden, Rükneddin Kılıç Arslan'la araları açılmış ve bu anlaşmazlık, onun Muîneddin Pervâne ile birleşerek Rükneddin Kılıç Arslan'ı ortadan kaldırmalarıyla sonuçlanmıştır. Sonra Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (664-682/1266-1284) Niğde Beylerbeyliğine getirilmiş ve bir ara Muîneddin Pervâne'nin Sâhib Fahreddin Ali'yi görevinden uzaklaştırmasına yardım etmiş, sonra da Sâhib Fahreddin Ali ile Muîneddin Pervâne'nin IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın kızı Selçuk Hatun'u nişanlısı Argun Han'a götürdüklerinde, Muîneddin Pervâne tarafından kendisi için hazırlanan komployu öğrenmiş ve meydanı boş bulup Mısır ordusunun da yardım edeceğini umarak isyana kalkışmıştır. Bu arada kardeşi Ziyâeddin'i de Mısır ordusundan yardım istemek amacıyla o sırada Şam'da bulunan Baybars'ın yanına göndermiş, kendisi de Kayseri'de bulunan Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve maiyetini alıp Niğde'ye gelmiştir. Burada Karamanoğullarının yardımını da sağladıktan sonra, Mısır ordusunun gelmesini beklemiş, bu sırada gelen bir elçi, Mısır ordusunun Elbistan'a doğru harekete geçtiğini haber vermiş, o da bunu fermanlarla etrafa müjdelemiştir. Fakat çok geçmeden Muîneddin Pervâne ile Sâhib Fahreddin Ali, Moğol şehzadesi Konkurtay ile Anadolu'ya gelerek Şerefeddin tarafından çıkarılan bu isyanı bastırmışlar, kendisini de uzun bir yargılamadan sonra 675'de (1277) idam edip vücudunun muhtelif parçalarını ibret için memleketin çeşitli yerlerine göndermişlerdir. Şerefeddin büyük komutanlardan olup yiğitlikte eşsizdir. Aynı zamanda şairdir. Moğollardan Şehzâde Kongurtay'ın askerlerine esir düştüğünde yazıp emirlere ve kardeşi Ziyâeddin'e gönderdiği Farsça bir rubaisi ve bir kasidesi vardır. İbn-i Bîbî'nin hakkında oldukça düşmanca bir dil kullandığı Hatîroğlu Şerefeddin'i, Aksarayî övmekle birlikte bu hareketinden dolayı haksız bulur. Sultan Veled ve Ravzatü'l-küttâb adlı eserin yazarı Ebûbekir Zekî, ondan son derece cömert, iyi huylu, huzursuzluk yaratanları cezalandıran, şöhretli bir insan olarak bahsederler.³⁶

³⁶ Hayatı ve şiirleri hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), I, 61 (Çevirmenin notları); Kerîm-i Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-ahbâr ve Müsâyeretü'l-ahyâr*, s. 74, 89, 97, 109-110; Sârem, "Şerefuddin Mes'ûd", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (ed. Hasan Enûşe), Tahran 1383 hş., VI, 511; Değirmençay, Veyis, *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Erzurum 2013, s. 79.

Sultan Veled, Niğde beylerbeyi Şerefeddin b. Hatîreddin'i ilk yirmi beytinin ilk mısralarından "Şerefeddin ibn Hatîreddin" ismi çıkan müveşşah otuz beş beyitlik bir kaside³⁷ ile babası Hatîreddin'i de anarak över.

Sultan Veled, sözüne Şerefeddin Mesud'u överek, onu son derece yücelterek başlar: Şerefeddin Mesud, zamanın emiridir; onun işi, gizli ve açık hep cömertlik ve iyilik yapmaktır. Bütün halkı ondan razıdır ve iyiliğine yüz bin dille şükretmektedirler. Bu zamanda onun hançeri ve görüşü sayesinde bozgunculuk tamamen yok olmuş, uzaklaşmıştır. Bu korkunç dünya onun gibi bir büyüğün himayesi altına girdiği için güvenli ve emniyetli bir yer olmuştur. Dünyada artık barış hâkimdir. Zenginlikte onun eli deniz ve maden ocağı gibidir.

Sultan Veled, bu övgü dolu sözlerden sonra "Senin güzel huyunu ben nasıl anlatırım? Çünkü insanların üzerinde güneş gibi aşikârdır. Yeryüzünde (hiçbir) gözün, asırlar boyu dönemi gibi bir dönem görmediği ey güzel yüzlü emir!" diyerek huyunun ve yüzünün güzel olduğunu; onun dönemi gibi huzurlu bir dönemin görülmediğini vurgular. Allah'ın pak zatına ve Peygamberin temiz canına yemin ederek, samimiyetle ve candan kendisini arzulamakta olduğunu söyler. Sultan Veled, bu manzumeyi şiirini sunmak veya üstünlüğünü göstermek için söylememiştir; aksi halde bu Basra'ya hurma ve Kirman'a kimyon götürmek olur. Çünkü tek ve bir Tanrı onu seçmiştir; insan olan herkesin onu övmesi ve ona teşekkür etmesi gerekir.

Sultan Veled, Emir Şerefeddin'i arzulamaktadır; onun lütfundan umutludur; çünkü onun hayali bu canlarda cennetler gibi resmedilmiştir. Emir bu durumu bilmektedir; çünkü o, cömertlikte ve sanatta büyükler arasında tektir. Herkes yıldızlar gibi, o ise ışık saçan ay gibidir. Hakk'ın lütfundan ve rahmetinden başka arkadaşı; hayat suyundan başka (bir) benzeri yoktur. Onun derecesi Zühâl'deki güneş gibidir. Onun güzel yüzünü gören kimse, "bu dünyada, bu dönemde onun gibisi yoktur" diye hak vermiştir.

Sultan Veled, bu övgü dolu sözlerden sonra "Senin kutlu devletin son bulmasını, hep kalıcı olsun ki dünya hükümdarları seninle iftihar etsinler" diyerek ona dua eder; duadan sonra onu övmeyi sürdürür:

Cömertlikte ve letafette her zaman inci saçan denizsin. Sen Rüstem³⁸ gibisin; yiğitlikte meydanda teksin.

³⁷ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 480-481 (18. Kaside).

³⁸ Rüstem-i Destan: İran'ın Zabulistan halkındandır. Zâl ve Rudabe'nin oğludur. Keyânilerden Keykubad, Keykâvus ve Keyhüsrev'in hizmetinde bulunmuş beşer üstü son derece güçlü pehlivanlardandır. Beyaz Dev'i Mazenderan'da öldürüp Keykâvus'u kurtarmış ve diğer devleri de yere sermiştir. Atı Rahş ile her yer onundur. Adı Şehnâme'de övgüyle anılır. Kendisine Rüstem-i Destan, Rüstem-i Zâl, Tehemten gibi sıfatlar verilmiştir (Mu'în, Muhammed, *Ferheng-i Fârsî*, Tahran 1371 hş., V, 589).

Yemin olsun; (bu) devirde yaratılış ve ahlâk bakımından senin gibi başka bir büyük görmedi kimse.

Senin cömertliğinden utanır Hâtem-i Tay'ın³⁹ ruhu. Senin adaletine hayran olur Enûşirvan'ın⁴⁰ ruhu.

Zamanın emiri ve Rüstem'i, ordunun başkomutanısın; padişah ordusunun önünde mızraklardaki uç gibisin.

Savaş zamanında belinden kılıcını çektin mi, Rüstemler (korkudan) titreyerek kaçmaya başlarlar.

At üzerinde mızrağı alıp hamle yaptın mı, çocuk, genç ve yaşlı herkesten feryadı figan yükselir.

(Düşman) ordusuna kast ettiğin zaman, yenilir, mağlup olur; kaleye azmettiğin zaman, yıkılır, viran olur.

Anadolu'da ve Şam'da yiğitlikte Hamza⁴¹ gibi ünlüsün. Bu (ünün) Irak'a ulaştı, Hemedan'da (ağızlarda) dolaşmakta.

Senin öfken savaş günü kılıç vurur düşmana. Senin lütfundan meclis günü bağış gelir dostlara.

Sultan Veled, sonunda "Eğer bir kimse bu beyitlerin, nazım ve akıcı şiir olarak, kimin için tertip edildiğini bilmek isterse, her beytin ilk mısrasının harflerini sayarsa, ondan falan oğlu falanın lakabını öğrenir." diyerek manzumeyi kim adına yazdığını tevşih sanatıyla açıklar. Manzumenin ilk yirmi beytinin ilk mısralarının ilk harflerinden Şerefeddin ibn Hatîreddin (Hatîreddin oğlu Şerefeddin) ismi çıkmaktadır.

Sultan Veled, bu arada Emir'in babası Hatîreddin'i de anarak onun cennete gittiğini bildirir:

O güzel bilge emirin lakabından biri, emirin o lakabının devamındaki (kişi Hatîreddin) cennete gitmiştir.

³⁹ Hâtem-i Tay: Hâtem b. Abdullah b. Sa'd. Cahiliye döneminde yaşamış ve Araplar arasında zenginliği ve cömertliğiyle ün salmıştır. Hâtem-i Tay/Tâi olarak tanınmıştır. Tay kabilesindedir. Künyesi Ebu Seffâne'dir (Mu'ın, *a.g.e.*, V, 449).

⁴⁰ Enûşirvan (Nûşîrevan): İran Sasanî şahlarından Âdil lakaplı yirmi birinci Sasanî hükümdarı I. Hüsrev'dir. Miladî 531-579 yılları arasında hüküm sürmüştür. Adaletiyle ünlüdür. Hz. Muhammed bu hükümdar zamanında dünyaya gelmiştir. (Mu'ın, *a.g.e.*, V, 191).

⁴¹ Hamza: Ebû Umâre (Ebû Ya'lâ) Hamza b. Abdilmuttalib b. Hâşim. Hz. Peygamberin en küçük amcası ve süt kardeşi. Miladî 569 veya 570'de doğmuş, 612 veya 616'da Müslüman olmuştur. Katıldığı savaşlarda büyük cesaret ve kahramanlıklar gösterdiği ve Uhud savaşında 625'de şehit edildiği için kendisine Seyyidüşşühedâ ve Esedullah unvanları verilmiştir. (Geniş bilgi için bkz. Hüseyin Algül, "Hamza", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 500-502).

Sultan Veled, manzumenin sonunda baba ve oğluna dua eder; son iki beyitte ise methiyelerde olduğu gibi sözünü yine memduhuna dua ve niyaz ile bitirir:

Ey Deyyan (Tanrı)! Bağış göğünden daima bu iki değerli şahsiyete lütfundan rahmet ve şefkat yağdır;

(Yağdır) da bu cömert emirin Tûba ağacının gölgesinden kederlilerin gönül derdine derman ulaşsın.

Yeryüzü yaygı gibi yayıldığı sürece, bu felek senin devletinin isteğine göre dönsün.

Hayatından mutlu ve bahtından hoşnut kal ey genç; çünkü senin huyun, senin âdetin yaşlıların huyu ve âdeti gibidir.

Şerefeddin b. Hatîreddin'in Methi Hakkındaki Kasidenin Türkçe Çevirisi⁴²

Ey zamanın emiri! Senin âdetin, mezhebin ve ayinin, gizli ve açık hep cömertlik etmek, iyilikte bulunmaktır.

Saygın ve bayağı bütün halkın razıdır senden. Dünya (halkı), senin iyiliğine yüz binlerce dille şükretmektedir.

Fesat yok oldu tamamen; çünkü onun kaynağı senin hançerin ve görüşün sayesinde buradan uzaklaştı.

Bu korkunç dünya güvenlik ve emniyet buldu; çünkü senin gibi bir büyüğün himayesi altına girdi;

Senin atından tekme yediği zaman, yüzü perişan oldu; sana sırt çevirdi; hayatı bize bıraktı.

Bundan sonra barışın hâkim olduğu bu dünyada, savaşmadan istediğin gibi hüküm sür artık.

Senin sağ eline Anadolu (halkı) gibi yüzlerce Yemen (halkı) muti; senin sol elinin zenginliği deniz ve maden ocağı gibi.

Senin güzel huyunu ben nasıl anlatırım? Çünkü insanların üzerinde güneş gibi aşikârdır.

Yeryüzünde (hiçbir) gözün, asırlar boyu dönemi gibi bir dönem görmediği ey güzel yüzlü emir!

Allah'ın pak zatına ve Peygamberin temiz ruhuna yemin olsun ki (bu) kul samimiyetle ve candan seni arzulamaktadır.

Bunu şiir arz etmek ve üstünlük göstermek için söylemedim; aksi halde bu Basra'ya hurma veya Kirman'a kimyon götürmek olur.

Tek ve bir Tanrı seni seçti. İnsan olan herkesin seni övmesi ve sana teşekkür etmesi gerekir.

⁴² Sultan Veled, a.g.e., s. 480-481 (18. Kaside).

Senin lütfundan umutluyum; çünkü sen bu canlarda hayalinin cennetler gibi resimlenmiş olduğunu bilirsin.

Cömertlikte ve sanatta büyükler arasında teksin sen. Herkes yıldızlar gibi, sense ışık saçan ay gibisin.

Hakk'ın lütfundan ve rahmetinden başka arkadaşım yoktur senin. Hayat suyundan başka (bir) benzerin yoktur senin.

Gerçi kutlu yıldızların senden dolayı dereceleri vardır; ama senin derecen Zühal'deki güneş gibidir.

Senin güzel yüzünü gören kimse, "bu dünyada, bu dönemde senin gibisi yoktur" diye hak verdi.

Senin kutlu devletin son bulmasını, hep kalıcı olsun ki dünya hükümdarları seninle iftihar etsinler.

Cömertlikte ve letafette her zaman inci saçan denizsin. Sen Rüstem gibisin; yiğitlikte meydana teksin.

Yemin olsun; (bu) devirde yaratılış ve ahlâk bakımından senin gibi başka bir büyük görmedi kimse.

Senin cömertliğinden utanır Hâtem-i Tay'ın ruhu. Senin adaletine hayran olur Enûşirvan'ın ruhu.

Zamanın emiri ve Rüstem'i, ordunun başkomutanısın; padişah ordusunun önünde mızraklardaki uç gibisin.

Savaş zamanında belinden kılıcını çektin mi, Rüstemler (korkudan) titreyerek kaçmaya başladılar.

At üzerinde mızrağı alıp hamle yaptın mı, çocuk, genç ve yaşlı herkesten feryadı figan yükselir.

(Düşman) ordusuna kast ettiğin zaman, yenilir, mağlup olur; kaleye azmettiğin zaman, yıkılır, viran olur.

Anadolu'da ve Şam'da yiğitlikte Hamza gibi ünlüsün. Bu (ünün) Irak'a ulaştı, Hemedan'da (ağızlarda) dolaşmakta.

Senin öfken savaş günü kılıç vurur düşmana. Senin lütfundan meclis günü bağış gelir dosta.

Eğer bir kimse bu beyitlerin, nazım ve akıcı şiir olarak, kimin için tertip edildiğini bilmek isterse,

Her beytin ilk mısrasının harflerini sayarsa, ondan falan oğlu falanın lakabını öğrenir.

O güzel bilge emirin lakabından biri, emirin o lakabının devamındaki (kişi Hatîreddin) cennete gitmiştir.

Ey Deyyan (Tanrı)! Bağış göğünden daima bu iki değerli şahsiyete lütfundan rahmet ve şefkat yağdır;

(Yağdır) da bu cömert emirin Tûba ağacının gölgesinden kederlilerin gönül derdine derman ulaşsın.

Yeryüzü yaygı gibi yayıldığı sürece, bu felek senin devletinin isteğine göre dönsün.

Hayatından mutlu ve bahtından hoşnut kal ey genç; çünkü senin huyun, senin âdetin yaşlıların huyu ve âdeti gibidir.

Ekmeleddin Müeyyed-i Nahçıvânî

Hangi tarihte doğup öldüğü bilinmemektedir. Tabiptir. İbn-i Sînâ'nın tıbbi dair kaleme aldığı Kanûn adlı eserine şerh yazmıştır. Sultan Veled'in hakkında yazdığı müveşşah kasidesine göre Ekmeleddin Tabib'in tam adı, Ekmeleddin Müeyyed en-Nahçıvânî'dir. Mevlâna'nın Fihî mâ Fih'inde bir yerde adı geçtiği gibi yine Mevlâna'nın Mektûbât'ında bir ve Konyalı Ebûbekir b. Zekî'nin Ravzatü'l-küttâb ve Hadîkatü'l-elbâb adlı Farsça münşeât mecmuasında hakkında yazılmış üç mektup vardır. Ölüm döşeginde bulunan Mevlâna'ya ilaç yaptığına bakılırsa, onun Mevlâna'dan sonra da yaşadığı anlaşılmaktadır. Sultan Veled'in methiyesine göre (29. Kaside), Tabib Ekmeleddin evlidir ve bir (veya birkaç) oğlu (ve kızı) vardır.⁴³

Mevlâna, Tabib Ekmeleddin'e yazdığı cevabî mektubunda,⁴⁴ onu "Hekimlerin padişahı, yaşayış mücevherlerinin en temiz, en aydın, bela zehirlerinin panzehiri, akıllar ağacının meyvesi, boş şeyler galesini kökünden çıkarıp atan, güzel ve övülmeye değer huylar sahibi, istenen mertebelere ulaşmış, gerçekleri razı eden, tam inanç kaynağı, Tanrı'dan çekinip sakınan, susuzların tapısı, en hayırlı su içecek yer bulunan, düşünceleri yüce, ulular ulusu, Hakk'ın ve dinin Ekmel'i (Ekmeleddin)'nin selamları geldi. Allah, o ruh huzurunun, o fetihler anahtarının üstünlüğünü, büyüklüğünü, yakınlığını, bağışını daimi etsin, bağışlarda bulunana verdiği en hayırlı karşılığı versin. O selamlar, selam gönderenin keremine, üstünlüğüne benziyordu; ululuğunun, büyüklüğünün şeklindeydi; yüceliğiyle, soyunun temizliğiyle eşdi. O selamlardan sevgi kokusunu aldık; sevgideki öz doğruluğunu duyduk. Karşılığında şükürler ettik, dualar ettik... Hamdolsun Allah'a ki, ona üstünlük özelliği verdi; herkesten ileriye geçirerek kuvvetlendirdi onu; yücelik elbisesine bürüdü; hayrını, üstünlüğünü çoğalttı; onu söz bakımından da hayırlara yöneltti, iş bakımından da. Heyecanımız, şevkimizi artırdı; kat kat fazlalaştırdı. Muradıma erdirilseydim, ona olan özlemimden, ben de uçan güvercinle uçardım. Biz de selamlar, dualar ederiz. İnsanın özünü rahata kavuşturan, uzlaşmasını olgunlaştıran, akıl bakımından mevkiini yücelten, ihsanlarını andırıp ömrüne ömür katan o aziz yüzü görmeyi pek arzuladık; susadık adeta; o yüzü görmek, pek büyük nimetlere, pek büyük ihsanlara nail olmakla bir bence, hatta daha da

⁴³ Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkabeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), 1, 44 (Çevirmenin notları); Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 494-496 (29. Kaside).

⁴⁴ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), s. 26-27 (14. Mektup).

üstün; sizi görmek, bütün bunları elde etmeye sebep; bunu böyle bilin. Umarım ki en kutlu bir zamanda buluşup görüşmemiz müyesser olur; sebepleri hazırlanır” gibi yüce sözlerle övmüş ve onunla görüşmeyi çok arzuladığımı dile getirmiştir.

Sultan Veled, Nahçıvanlı Tabib Ekmeleddin’i, ilk yirmi iki beytinin ilk mısralarının ilk harflerinden “Ekmeleddin Müeyyed en-Nahçıvânî” adının çıktığı kırk bir beyitlik müveşşah bir kasideyle⁴⁵ över. Bu arada oğlunu da övgüyle anar.

Sultan Veled, “Ey her önderin önderi! Sen önderlikte ay gibisin; bu felek, her asırda bazı zamanlar dışında doğurmaz senin gibisini. Ben, senin o ihsanlarını nasıl sayabilirim; çünkü Zeyd olsun Bekir⁴⁶ olsun, herkes o ihsandan dolayı şükredip durmaktadır” diye Tabib Ekmeleddin’i överek sözüne başlar; daha sonra “Bana da öyle iltifatlarda bulundun, öyle hediyeler gönderdin ki senin o ihsanını ne sayıyla anlatılabilir ne de sayılabilir” diyerek onun kendisine çokça iltifatta bulunduğunu; birçok hediye gönderdiğini anlatır.

Sultan Veled, Tabib Ekmeleddin’in huzuruna çıkmış, onun fazilet eteğini tutmuş ve kötü talihi, onun kutlu talihinden hissesini almıştır. O, “Bu âlemde yaşadığım sürece sana dua eder, seni överim ve eğer (bu bedenden çıkar) ölürsem, Hak’tan senin için yardım dilerim” diyerek de yaşadığı sürece, hatta öldükten sonra bile ona dua edeceğini ve ettiğini bildirir. Bundan sonra onu överek başladığı sözüne onun övgüsüyle devam eder:

Senin yaradılışın güzel oldu; sanki bedensiz ruh gibisin; ne güzel ruhânî (bir) insansın; çünkü yüzün dolunay gibidir.

Âlemde kendini göstermek ve bu dünyada iyi şöhretini her bölgeye ve her sınıra yaymak için ortaya çıktın.

Biri karadaki yılan gibi, yiyeceği ve aızı topraktır; biri ise balık gibi, hep denizle yaşar.

Can ve kalp gözüyle bak bu balıktan ovaya; orada her kuş, kendi cinsi bir kuşla uçmaktadır.

Bayram gibi mübarek bir günsün; her an Hak’tan teyit ediliyorsun (Müeyyed’sin). Bir yılda gizlenmiş gecesin; Kadir (gecesi) gibi nadirsin.

Sultan Veled, devamla “Burada dost yücelir; düşmansa alçalır, rezil rüsva olur. Musa’dan her an sadakat, Karun’dan her an vefasızlık gelir.” diyerek onun hediyelerini, ihsanını ve iltifatını unutmadığını Musa gibi sadakat gösterdiğini

⁴⁵ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 494-496 (29. Kaside).

⁴⁶ Zeyd ve Bekir: Zeyd ve Bekir isimleri, Amr, Zeyd ve Hind gibi Arapça gramerde örnek verilirken kullanılan belirsiz bir erkek adıdır. Osmanlı geleneğinde şeyhülislam fetva verirken fetva isteyenin adını değil de bu isimleri kullanmışlardır (Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 2000, s. 29)

dile getirir. O, aslında Tabib Ekmeleddin'i daha fazla övmek ister. Onu övmek için düşündüğü şeyler söze sığsaydı, bütün âlem onun beyanından yed-i beyzâ⁴⁷ görürdü. Eğer ruh (kuşu) Hüma bu lafızlarda uçabilseydi, her an ağzı açık kalır, dili hep konuşurdu. Bundan sonra eğer Allah bu hususta ona ihsanda bulunursa, (her) harfinde, o denizden bir ırmak akması için çalışacak, gayret edecektir. Çünkü Tanrı, ledünnî ilmi⁴⁸ buyruğunu gece ve gündüz zorla değil de canı gönülden, isteyerek yapan kişiye verir. Çünkü, "Cananın menziline yolu canın içinde gizlenmiştir. O sarhoşluk ve o tat, (o yolu) arayışta ona bir ecirdir. Hiçbir şeye muhtaç olmayan mutlak kâdir Allah, "Benim katımda ağlayıp yakarmaktan başka hiçbir şeyin değeri yoktur" buyurmuştur. Bu nidadan sonra, talihli kişiye bu cümleden başkası bir efsane ve bir düzendir artık. O, ağlayıp inlemeyi vesile yapıp duasını ve şevkini artırmış; kendine gelen her eza ve cefaya sabretmiştir. Bunun üzerine Allah, onu sabırlı ve şükreder görünce, onun duasını ve isteğini kabul etmiş ve ona bundan böyle kahır endişesi olmayacak bir lütuf vermiştir. Onda ne cehennem korkusu ne de berzah sıkıntısı ve tedirginliği kalmıştır. Onun gözünde iki âlemin de bir değeri yoktur artık.

Veled, "Kesin bilirim ki odur her varlığın özünün özü. İki âlemde de ateşe tapandan başkası onun zatını inkâr etmez" diye övdüğü kişiye işaret ettikten sonra "Eğer bu sözlerin kimin hakkında söylendiğini bilmek istersen, her beytinden bir harf (al), maksat o bilgidir (anlarsın). Onun nazım veya şiirde getirilen mezkûr lakabını ve adını anlatayım da bilesin; çünkü nesirde (böyle) söylenemez" diyerek tevşih sanatıyla memduhunun kim olduğunu açıklar. Bu zat, manzumenin ilk yirmi iki beytinin ilk mısralarının ilk harflerinden ismi ve nisbesi çıkan Ekmeleddin Müeyyed en-Nahçivânî'dir.

Sultan Veled, bu şiiri söylemekten maksadının başkaları gibi kendini göstermek olmadığını iddia eder ve "benim bu şiirlerimin içinde o illetten tek bir şiir bile yoktur" der. O, şiiriyle ilgili bu hatırlatmayı yaptıktan sonra Tabib Ekmeleddin'e ve oğluna dua ederek onları övmeyi sürdürür. Bu arada onun memduhunun oğlunu anması, hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Tabib Ekmeled-

⁴⁷ Yed-i beyzâ/Beyaz el: Hz. Musa'ya verilen mucizelerden biridir. "Andolsun biz Musa'ya apaçık dokuz âyet (mucize) verdik..." (Kur'an-ı Kerîm, 17 İsrâ 101). Bu dokuz mucizeden birisi de Yed-i Beyzâ'dır: "Elini (koynundan) çıkardı. Bir de ne görsünler o, bakanlar için bembeyaz olmuş." (Kur'an-ı Kerîm, 7 A'râf 107). Hz. Musa'nın mucizelerinin hepsi A'râf suresinde genişçe anlatılmıştır.

⁴⁸ Ledünnî ilim: Tasavvufta Tanrı sırlarını ve işlerin içyüzünü bilme ilmidir ki bunu ancak Allah bilir ve peygamberlerine öğretir. Hızır'ın Musa peygambere bu bilgiyi öğretmek için birlikte yolculuk yaptıkları Kur'an-ı Kerîm'de anlatılır (18 Kehf 64-72). Ledün ilmi ancak Allah'tan ilham gören mürşidin feyzi ile bilinebilir. İşlerin gizli sebeplerine ledünniyât denir. Peygamberimiz de ilm-i ledün sultanı olarak tavsif edilir (Pala, *a.g.e.*, s. 253).

din'in evli ve en azından bir erkek çocuk babası olduğunu göstermektedir ki bu bilgi onun hayatının bilinmesi açısından önemlidir:

Hükümdarlar hükümdarı, nimetin ve ihsanın sahibi! Onun adı, bu âlemde, her devirde bâkî olsun.

Oğlu da dünyada onun adına ve ününe yaklaşsın; çünkü senin sülbünden (vücuda gelen) böyle bir evlat dünyanın övücüdür.

Tanrı, ona şehvet denizinde ıslanmamış bir cevher vermiştir; çünkü Tanrı'dan böyle bir emir gelmemiştir.

Ateşin kendisine fulya bahçesi olduğu Halil'in neslindedir o; şehvet ateşi ona zarar veremez.

Herkes dünyada hep bilgiyle övünür; (fakat her) iki dünya ilimleri onun temiz zâtıyla övünür.

Kel, aybını, kusurunu sırmalı şapka ile örttüğü için, hep sarık veya şapka ile övünür.

Sen zülfünü gösterdin mi, sırmalı (şapka) da nedir ki orada; (çünkü) senin o ay gibi güzelliğin karşısında o ipek (kumaş) bulut gibidir.

Sultan Veled, bu övgüden sonra söylediklerinin bir rumuz olduğunu ifade eder; “eğer açıklamaya kalkışsam, ne gökyüzünde bir yıldız kalır ne de yeryüzünde bir şehir” diyerek neden açıklamadığının gerekçesini bildirir. Rumuzlu sözlerine devam eder:

Âşğın bedeni küp gibi; içindeki bu ruh ise sıra gibi oldu. Küpün ağzını kapattığım zaman şarapla dolu bir deniz olur.

Ne güzel şaraptır; çünkü o içki arkadaşıdır, çalgıcıdır, sakidir; (o), hem çenktir hem tef; ney de ondan hâsıl olur.

Sultan Veled, yine Tabib Ekmeleddin'e “Sen lâl taşı gibisin; hem yolsun hem yolcusun hem de menzil; kendini bil, tanı; çünkü bunu sana açıkça söyledim. Sen Simurg ve Anka'sın, makamın da Hakk'ın yakınındaki Kaf dağıdır. Senin katında şahin nedir ki? Senin yanında kerkenez ne avlayabilir ki? Sen, bu zamanda tıpta, hikmette ve bilgide Eflatun'sun. Ne güzel bilginler sultanısın ki otağsız, gölgeliksiz dolaşmaktasın. Sen, Bağdat hurmalığı; çünkü fazilet meyvesini verdin. Veled'e de böyle bir bahçeden bir hurma versen, ne güzel (bir) lütuf olur.” diyerek övgüsünü tamamlar ve kendisine fazilet meyvesinden lütufta bulunmasını ister.

O, sonunda Tabib Ekmeleddin'e dua ederek sözünü bitirir: *Bir kimseye bazen panzehir bazen de zehir veren bu âlemde, senin ömrün mutluluk, hoşnutluk ve başarı içinde ebedî olsun.*

Ekmeleddin Müeyyed-i Nahçrvânî'nin Methi Hakkındaki Kasidenin Türkçe Çevirisi⁴⁹

Ey her önderin önderi! Sen önderlikte ay gibisin; bu felek, her asırda bazı zamanlar dışında doğurmaz senin gibisini.

Ben, senin o ihsanlarını nasıl sayabilirim; çünkü Zeyd olsun Bekir olsun, herkes o ihsandan dolayı şükredip durmaktadır.

Bana da öyle iltifatlarda bulundun, öyle hediyeler gönderdin ki senin o ihsanın ne sayıyla anlatılabilir ne de sayılabilir.

Senin huzuruna vardım, fazilet eteğini tuttum. Kötü talihim, senin kutlu talihinden (mutluluk) payımı aldı.

Bu âlemde yaşadığım sürece sana dua eder, seni överim ve eğer (bu bedenden çıkar) ölürsem, Hak'tan senin için yardım dilerim.

Senin yaradılışın güzel oldu; sanki bedensiz ruh gibisin; ne güzel ruhânî (bir) insansın; çünkü yüzün dolunay gibidir.

Âlemde kendini göstermek ve bu dünyada iyi şöhretini her bölgeye ve her sınıra yaymak için ortaya çıktın.

Biri karadaki yılan gibi, yiyeceği ve azığı topraktır; biri ise balık gibi, hep denizle yaşar.

Can ve kalp gözüyle bak bu balıktan ovaya; orada her kuş, kendi cinsi bir kuşla uçmaktadır.

Bayram gibi mübarek bir günsün; her an Hak'tan teyit ediliyorsun (Müeyyed'sin). Bir yılda gizlenmiş gecesi; Kadir (gecesi) gibi nadirsin.

Burada dost yücelir; düşmansa alçalır, rezil rüsva olur. Musa'dan her an sadakat, Karun'dan her an vefasızlık gelir.

Eğer düşündüğüm şey söze sığsaydı, bütün âlem beyanımdan yed-i beyza görürdü.

Eğer ruh (kuşu) Hüma bu lafızlarda uçabilseydi, ağızım her zaman açık kalır, dilim hep konuşurdu.

Eğer Tanrım bu hususta ihsanda bulunursa bana, (her) harfimde, o denizden bir ırmak akması için çalışır, gayret ederim.

Tanrı, ledünnî ilmi, buyruğunu gece gündüz, zorla değil de isteyerek, canı gönülden yapan kişiye verir.

Cananın menzilin yolu canın içinde gizlenmiştir. O sarhoşluk ve o tat, (o yolu) arayışta ona bir ecirdir.

Hiçbir şeye muhtaç olmayan mutlak kadir (büyük) Allah şöyle buyurmuştur: Benim katımda ağlayıp yakarmaktan başka hiçbir şeyin değeri yoktur.

Bu nida bu tarafâ gelince, bahtlı ve talihli kişiye bu cümleden başkası bir efsane ve bir düzen göründü;

⁴⁹ Sultan Veled, a.g.e., s. 494-496 (29. Kaside).

Ağlayıp inlemeyi vesile yapıp duasını ve şevkini artırdı; kendine gelen her eza (ve cefaya) sabretti.

Tanrı, onu sabırlı ve şükreder görünce, onun duasını ve isteğini kabul etti ve ona bundan böyle azap endişesi olmayacak bir lütuf verdi.

Onda ne cehennem korkusu ne de berzah sıkıntısı ve kaygısı kaldı. Onun gözünde iki âlemin de bir değeri kalmadı.

Kesin bilirim ki odur her varlığın özünün özü. İki âlemde de ateşe tapan-dan başkası onun zatını inkâr etmez.

Eğer bu sözlerin kimin hakkında söylendiğini bilmek istersen, her beytin-den bir harf (al), maksat o bilgindir (anlarsın).

Onun nazım veya şiirde getirilen mezkûr lakabını ve adını anlatayım da bilesin; çünkü nesirde (böyle) söylenemez.

Gerçi bir kimse kendini göstermek için şiir söyler; ama benim bu şiirleri-min içinde o illetten tek bir şiir bile yoktur.

Hükümdarlar hükümdarı, nimetin ve ihsanın sahibi! Onun adı, bu âlemde, her devirde bâkî olsun.

Oğlu da dünyada onun adına ve ününe yaklaşsın; çünkü senin sülbünden (vücuda gelen) böyle bir evlat dünyanın övücüdür.

Tanrı, ona şehvet denizinde islanmamış bir cevher vermiştir; çünkü Tan-rı'dan böyle bir emir gelmemiştir.

Ateşin kendisine fulya bahçesi olduğu Halil'in neslindedir o; şehvet ateşi ona zarar veremez.

Herkes dünyada hep bilgiyle övünür; (fakat her) iki dünya ilimleri onun temiz zâtıyla övünür.

Kel, aybını, kusurunu sırmalı şapka ile örttüğü için, hep sarık veya şapka ile övünür.

Sen zülfünü gösterdin mi, sırmalı (şapka) da nedir ki orada; (çünkü) senin o ay gibi güzelliğin karşısında o ipek (kumaş) bulut gibidir.

Eğer bir kimse, ay güzellik ve parlaklık bakımından buluttan daha düşük-tür derse, onun düşüncesinde bir hayır yoktur.

Söylediklerim bir rumuzdur; eğer açıklamaya kalkışsam, ne gökyüzünde bir yıldız kalır ne de yeryüzünde bir şehir.

Âşığın bedeni küp gibi; içindeki bu ruh ise şıra gibi oldu. Küpün ağzını kapattığım zaman şarapla dolu bir deniz olur.

Ne güzel şaraptır; çünkü o içki arkadaşıdır, çalgıcıdır, sakidir; (o), hem çenktir hem tef; ney de ondan hâsıl olur.

Sen lâl taşı gibisin; hem yolsun hem yolcusun hem de menzil; kendini bil, tanı; çünkü bunu sana açıkça söyledim.

Sen Simurg ve Anka'sın, makamın da Hakk'ın yakınındaki Kaf dağıdır. Se-nin katında şahin nedir ki? Senin yanında kerkenez ne avlayabilir?

Sen bu zamanda tıpta, hikmette ve bilgide Eflatun'sun. Ne güzel bilginler sultanısın ki otağsız, gölgeliksiz dolaşmaktasın.

Sen Bağdat hurmalığısın; çünkü fazilet meyvesini verdin. Veled'e de böyle bir bahçeden bir hurma versen, ne güzel (bir) lütuf olur.

Bir kimseye bazen panzehir bazen de zehir veren bu âlemde, senin ömrün mutluluk, hoşnutluk ve başarı içinde ebedî olsun.

Ali Adlı Kişinin Çocuğunu Kutlama

Sultan Veled, kendi ifadesiyle 20 Recep 678 (26 Kasım 1279) yılı Cumartesi günü dua vaktinden önce dünyaya gelen ve kendisinin Muhammed adını ve Şems lakabını verdiği bir çocuğun doğumu nedeniyle, çocuğun babası Ali'yi ve dedesi Yûsuf'u on üç beyitlik bir kıta⁵⁰ ile övüp tebrik eder. Çocuğun son derece güzel ve nur yüzlü olduğunu anlatır ve ona dua eder. Bu çocuk için söylenecek çok söz vardır; ama kötü gözlü ve kötü niyetli kişilerden korumak için sözü kısa tutmak gerekir.

Ali Adlı Kişinin Çocuğunu Kutlama⁵¹

Ali'nin ay yüzlü bir oğlu dünyaya geldi. Veled, onun adını Muhammed koydu.

Güneşten nur ve bereket gelsin diye ona Şems lakabını verdi.

Cumartesi günü duadan önce doğdu. Bir Allah, onu muzaffer kıldı;

Altı yüz yetmiş sekiz yılında, Recep ayının yirmisinde.

Dünyada ayağı uğurlu olsun. O, babasını da geçsin, dedesini de.

Muhammed'in huyu Ali gibi olsun; güzellikte ve boyda Yusuf gibi olsun.

Bütün Çin güzelleri içinde onun gibisi yoktur. Onun güzelliğinin ve zarafetinin sonu yoktur.

Dünyanın bütün güzelleri, dilenci gibi (onun) güzelliğinden ve zarafetinden güzellik istemişler.

Bahtiyar olsun, muradına ersin; ömrü de doksan (yıl)dan fazla olsun.

O, burada hazırlık yapmadan öbür dünyaya gitmez artık.

Orada hurilerle Hak'tan şarap içer; cennet ebedî olarak onun meskeni olur.

Onun sıfatları sayılamaz, vasfedilemezse, zatı nasıl sığar sayıya?

Ey Veled! Onun yüzünden ve huyundan söz etme; kötü göz(den korumak) için kapat ağzını.

⁵⁰ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 504 (5. Kıta).

⁵¹ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 504 (5. Kıta).

Kayseri Şehrindeki İleri Gelenlerin Methi

Sultan Veled, Kayseri şehri ve oradaki ileri gelenleri övdüğü kasidesinde Kayseri ilinde seçilmiş şah erler olduğunu söyler ve isimlerini zikreder. Bunlar, asilzâde bir insan, âlim ve derviş Hüsameddin, âşık ve sadık bir Müslüman Alemeddin Kayser, cömertlik denizi ve ihsan madeni Esed Bey, Anadolu'nun ve Horasan'ın övüncü büyük sultan Gürcü Hatun, o zamanın kutbu ve Şîrâz'ın süsü Kutbuddîn-i Şîrâzî, ışık saçan ay Kadı Sirâceddin el-Urmevî, Hakk'ın ve dinin nuru Nûreddin; gizli veli, büyük vezir Hamza, dünyanın bütün şihnelerinin⁵² övüncü servi boylu ve ay yüzlü şihne; Rahman'ın şerefli, değerli insan, fazıl ve sanatkâr Müşrif, bütün önderlerin ve gençlerin tacı Ahî Emir Hâcı; söz sultanı ve zamanın övüncü, zarif ve çok fasih Hüsâm (Hüsâm-i Efsah) ve hayırda kendileri gibi kimselerin olmadığı diğer insanlar.

Sultan Veled, bu şekilde Kayseri şehri ileri gelenlerini isimlerini de zikrederek övdükten sonra, "Onların canlarına ve gönüllerine her an Tanrı'dan yüzlerce rahmet ve iyilik olsun. Bizim üzerimizde hakları ve lütufları vardır. Ey Rab-bim! Onlara mükâfat olarak kolaylıklar ver" diye dua eder ve üzerlerinde onların hakları olduğunu vurgular; daha sonra "Veled Kayseri'den razıdır" diyerek de kendisinin Kayseri'den ve halkından razı olduğunu bildirir. Yine sözünü Kayseri halkına dua ederek bitirir ve "Halkına huriler ve cennet (ihsan) olsun" der.

Hüsâmeddin: Ayinedâroğlu Hüsâmeddin, ediplerin sultanı; İbn-i Âyinedarî es-Sivasî diye tanınmaktadır. Amasyalı Mevlâna Alâeddin'in mürididir.⁵³ Sultan Veled, bu zatı "Kayseri ilinde seçilmiş şah erler vardır bil. Onlardan biri, asilzade bir insan olan Hüsâmeddin'dir. Gerçi önceden âlimdi; ama sonra dervişlerden oldu. Dervişlik yolunda bilgi dikendir; (o), dikenini bıraktı, gül bahçesi oldu. Yeryüzü (halkından) idi; şimdi gökyüzü (halkından) oldu. Cahildi; şimdi Allah'ı bilen oldu" diyerek över.

Emir Alemeddin Kayser: Anadolu Selçuklu hükümdarı Sultan III. Gıyâseddin Keyhüsrev (663-682/1264-1282)'in emirlerindedir. Son derece âdil, cömert, dindar ve derviş meşrep bir emirdir. Mevlevî'dir. Mevlâna ailesine ve Mevlevîlere birçok yardımı olmuştur; ayrıca Mevlâna'nın vefatından sonra, Sultan Veled'le istişare ederek Muîneddin Pervâne ve Gumaç Hatun'un da maddi yardımlarıyla Mevlâna Türbesini yaptırmış, Sultan Veled'in iltifatına ve övgüsüne mazhar olmuştur. Sultan Veled'in ifadesine göre 683 yılı Şevval (1284 Aralık) ayında şehit

⁵² Şihne: Gece bekçisi, gece muhafızı, zabıta memuru; askerî hâkim.

⁵³ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), I, 159.

edilmiştir. Sultan Veled, Emir Alemeddin hakkında birçok şiir yazmış ve onu son derece övmüştür.⁵⁴

Esed: Sultan Veled zamanında Kayseri’de yaşamıştır. Sultan Veled’e göre cömertlik denizi ve ihsan madeni bir beydir.

Gürcü Hatun: Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in eşidir. Gürcü kraliçesi Rosodan’ın kızıdır. Gıyaseddin Keyhüsrev’in vefatından sonra vezir Muîneddin Süleyman Pervâne ile evlenmiştir. Mevlâna türbesi onun yardımcılarıyla yapılmıştır. Son derece cömert, hediye vermeyi seven bir kadındır.⁵⁵ Sultan Veled de Gürcü Hatun’u “Anadolu’nun ve Horasan’ın övücü olan o büyük sultan Gürcü Hatun” diyerek övmüştür.

Kutbuddîn-i Şîrâzî: Kutbuddin Mahmûd b. Mesûd b. Muslih-i Şîrâzî 634’te (1236) Şiraz’da doğmuştur. Nasîruddin Tûsî’den felsefe ve astronomi okumuş. Ömrünün çoğunu Azerbaycan ve Anadolu’da geçirmiş; bir müddet Malatya ve Sivas’ta kadılık yapmıştır. İlhanlılardan Ahmed Teküder, Argun Han, Gazan Han ve Olcaytu Han’ın hizmetinde bulunmuş; daha sonra Anadolu’ya gelip Kastamonu’da Emir Muzaffereddin Yavlak Arslan b. Alp Yürek’in yanında kalmış; bu emirin adına astrolojiye dair *İhtiyârât-ı Muzaffer* adlı bir eser yazmıştır. Konya’da Mevlâna ile görüşmüştür. 710’da (1311) Tebriz’de vefat etmiştir.⁵⁶ Sultan Veled, kendisini “zamanın kutbu, Şiraz’ın süsü” diyerek över.

Kadı Sirâceddin el-Urmevî: 682’de (1283) Konya’da vefat etmiştir. Metâlî’u’l-envâr fi’l-Mantık adlı eserin yazarıdır. Ömrünün son yıllarını Konya’da geçirmiştir. Başlangıçta Mevlâna’yı inkâr ettiği halde, sonradan onu tanıyıp muhiplerinden olmuştur.⁵⁷ Sultan Veled, bu zatı “ışık saçan ay kadı” diyerek över.

Nûreddin: Sultan Veled zamanında Kayseri şehrinde yaşamış ileri gelenlerden bir zattır. IV. Rükneddin Kılıç Arslan zamanında Kırşehir beyi olarak görev yapmıştır. Emir Nûreddin Eflakî’nin rivayetine göre önce Hacı Bektaş’a bağlanmış; daha sonra Mevlâna’ya mürit olmuştur. Mevlâna, Hüsâmeddin Çelebi’nin damadı Nizameddin’e yardımcı olması için kendisine iki adet mektup yazıp göndermiştir.⁵⁸ Sultan Veled, bu emiri “Hakk’ın ve dinin nuru (Nûreddin)” diyerek över.

⁵⁴ Geniş bilgi için bkz. Veyis Değirmençay, “Sultan Veled’in Emir Alemeddin Kayser’e Methiyeleri”, *Mevlânâ Araştırmaları* (Ed. Adnan Karaismailoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara 2014, V, s. 211-220.

⁵⁵ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), I, 135, 223, 282, 307, 311 (Birçok yer) ve I, 39, 264 (Çevirmenin notları).

⁵⁶ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), II, 24-25 (Çevirmenin notları); Frûzâfer, *Mevlâna Celâleddin Muhammed*, s. 181-185.

⁵⁷ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), II, 24, 275 (Çevirmenin notları).

⁵⁸ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpinarlı), s. 257-258 (Çevirmenin notları).

Hamza: Sultan Veled zamanında Kayseri şehrinde yaşamış gizli velilerden ve büyük vezirlerdendir. Sultan Veled, onu “gizli veli, büyük vezir” diyerek övmüş; ayrıca bu vezir için iki de rubai⁵⁹ söylemiştir. Sultan Veled onun yüzünün nuruyla ruhunun ve bedeninin zinde olduğunu; canı gönülden onu istediğini söyler; “o elime geçmez, onu bulamazsam, (bilmem) ne yaparım?” diyerek şaşkınlığın dile getirir. Sultan Veled onu görmek ister, bu uğurda çok gözyaşı döker; onu göremediği için çok üzgündür; gönlü tutsaktır:

Ey, senin yüzünün nuruyla ruhum ve bedenim zinde! Sözümü iyice, güzelce dinle.

Sûfiyim ve canı gönülden Hamza'yı istiyorum; eğer Hamza elime geçmez, onu bulamazsam, ne yaparım?

Ne zamana kadar senin için ağlayacak benim bu gönlüm; gam yarasıyla yaralanacak benim bu gönlüm?

Ey servi boylu (güzel)! Bana söylemez misin, ne zamana kadar böyle tutsak kalacak benim bu gönlüm?

Şihne: Selçuklular zamanında vali; idare ve zabıta işlerine bakan bekçi; gece muhafızı, zabıta memuru; askerî hâkim. Moğollar zamanında bölgede şeriata ait işler dışında diğer bütün işleri kontrol etmek için Han tarafından atanan memur.⁶⁰ Sultan Veled, “dünyanın bütün şihnelerinin övücü servi boylu ve ay yüzlü şihne” diyerek kim olduğu belli olmayan bir şihneyi över.

Müşrif: Sultan Veled zamanında Kayseri şehrinde yaşamış bakan; Evkaf nazırı. Sultan Veled, yine kim olduğu tespit edilemeyen bu şahsı veya bakanı, “Rahman'ın şerefli, değerli insan, fazıl ve sanatkâr Müşrif” diyerek över.

Ahi Emir Hâc(1): Sultan Veled zamanında Kayseri şehrinde yaşamış ahilerdendir. Sultan Veled, kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan bu zatı da “bütün önderlerin ve gençlerin tacı” diyerek över.

Hüsâm (Hüsâm-i Efsah): Kayseri şehrinde yaşamış ileri gelenlerden biridir. Sultan Veled, bu fasih ve zarif şahsiyeti “söz sultanı ve zamanın övücü, zarif ve çok fasih Hüsâm (Hüsâm-i Efsah)” diyerek över.

Sultan Veled, ayrıca isimlerini vermeden hayır işlerinde kendileri gibi kimselerin olmadığı diğer insanları da hayırla anarak ve onları överek sözünü bitirir.

Kayseri Şehri ve Oradaki Büyüklerin Methi⁶¹

Kayseri ilinde seçilmiş şah erler vardır bil.

⁵⁹ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 594 (294. Rubai); 598 (329. Rubai).

⁶⁰ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkabeleri* (çev. Tahsin Yazıcı), I, 422 (Çevirmenin notları).

⁶¹ Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 483 (21. Kaside).

*Onlardan biri, asilzâde bir insan olan Hüsâmeddin'dir.
Gerçi önceden âlimdi; ama sonra dervişlerden oldu.
Dervişlik yolunda bilgi dikendir. (O), dikenini bıraktı, gül bahçesi oldu.
Yeryüzü (halkından) idi; şimdi gökyüzü (halkından) oldu. Cahildi; şimdi
Allah'ı bilen oldu.*

*Şeker madeninden bir şekere bak da madenin tadını anla.
Her kart yaşlı, onun havasıyla gençlerin güzelliğine kavuşur.
Özellikle bizim (Alemeddin) Kayseri'imiz, o âşık ve sadık Müslüman orada-
dır.*

*Cömertlik denizi ve ihsan madeni olan bizim beyimiz ve Esed'imiz de,
Anadolu'nun ve Horasan'ın övüncü olan o büyük sultan Gürcü Hatun da,
Ve o zamanın kutbu, Şiraz'ın süsü ve ışık saçan ay kadı,
Ve Hakk'ın ve dinin nuru (Nureddin), o gizli veli, büyük vezir Hamza,
Ve dünyanın bütün şihnelerinin övüncü o servi boylu ve ay yüzlü şihne,
Ve Rahman'ın şeref(lis)i ve değerlisi, o fazıl ve sanatkâr Müşrif,
Ve bütün önderlerin ve gençlerin tacı, bizim önderimiz o Ahi Emir Hâc(1),
Ve söz sultanı ve zamanın övüncü, bizim o zarifimiz, o son derece fasih
Hüsâm'ımız,*

*Ve hayırda kendileri gibi kimselerin olmadığı diğer insanlar,
Onların canlarına ve gönüllerine Tanrı'dan yüzlerce rahmet ve iyilik olsun
her an.*

*Bizim üzerimizde hakları ve bize iyilikleri vardır. Ey Rabbim! Onlara
mükâfat olarak kolaylıklar ver.*

Veled Kayseri'den razıdır; halkına huri ve cennet (ihsan) olsun.

Sonuç

Muîneddin Süleyman Pervâne, Kadı Kemâleddin-i Kâbî, Mecdeddin Ali b. Muhammed, Şerefeddin b. Hatıreddin, Tabip Ekmeleddin ve 20 Recep 678 (26 Kasım 1279) yılı Cumartesi günü dua vaktinden önce dünyaya gelen ve Sultan Veled tarafından Muhammed ismi ve Şems lakabı verilen bir çocuk, çocuğun babası Ali ve dedesi Yûsuf; ayrıca Kayseri'de âlim ve derviş Hüsameddin, cömertlik denizi ve ihsan madeni Esed Bey, büyük sultan Gürcü Hatun, zamanın kutbu Kutbuddîn-i Şîrâzî, ışık saçan ay Kadı Sirâceddin el-Urmevî, Hakk'ın ve dinin nuru Nûreddin; gizli veli, büyük vezir Hamza; dünyanın bütün şihnelerinin övüncü servi boylu ve ay yüzlü şihne; fazıl ve sanatkâr Müşrif, bütün önderlerin ve gençlerin tacı Ahî Emir Hâc; söz sultanı ve zamanın övüncü Hüsâm-i Efsah gibi şahsiyetler yaşamışlar ve önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.

Bunlardan, Muîneddin Süleyman Pervâne bu âlemde asilzadedir, insanog-
lunun gözü ve ışığıdır, ışık saçan aydır; Haydar gibidir; kılıcı Zülfikardır; savaşta

mızrak gibi herkesten önde gider; savaş saflarında bütün yiğitler onun kılıcına yem olmuştur.

Kadı Kemâleddin, hayli bilgin bir kişidir, ölçülü bir âşıktır, her sifattan üstündür; Mevlâna onu seçmiş ve müridi olarak kabul etmiştir. Sultan Veled'in ve Mevlâna âşıklarının kederini gidermiştir.

Pervâne'nin damadı ve Mevlâna'nın müridi, Mecdeddin Ali'nin adı ve babası, "Mecdeddin Ali b. Muhammed"dir. O, gönüllerde makam tutmuş, gözlerde yerleşmiştir; çağın soylusudur, asildir ve sanatta tektir.

İbn-i Bîbî'nin hakkında oldukça düşmanca bir dil kullandığı Niğde beylerbeyi Şerefeddin b. Hatîreddin, adı ve babasının adı "Şerefeddin İbn Hatîreddin"dir. İbn-i Bîbî'nin sözlerinin aksine o son derece cömert, iyi huylu, huzursuzluk çıkaranları cezalandıran; bütün halkın kendisinden razı olduğu, iyiliğine yüz binlerce dille şükrettikleri şöhretli bir insandır.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Tabib Ekmeleddin'in adı Ekmeleddin Müeyyed, doğum yeri Nahçıvân'dır. Evlidir ve en az bir erkek çocuk babasıdır. O, her önderin önderidir; önderlikte ay gibidir; bu felek, bazı zamanlar dışında onun gibisini doğurmamıştır. Sultan Veled ailesi ve hatta bütün Mevleviler ondan çokça iltifat görmüş, birçok hediye ve bağış almışlardır.

Kaynakça

- Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri I-II* (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1986.
- Değirmençay, Veyis, *Sultan Veled ve Rebabnâme* (Ataürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1996.
- , "Sultan Veled", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 521-522.
- , "Sultan Veled'in Hayatı Düşüncesi ve Görüşleri I", *Mevlânâ Araştırmaları* (ed. Adnan Karaismailoğlu), Ankara 2007, 1, 69-83.
- , "Sultan Veled'in Edebî Kişiliği ve Eserleri II", *Mevlânâ Araştırmaları* (ed. Adnan Karaismailoğlu), Ankara 2007, 1, 84-95.
- , *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Erzurum 2013.
- , "Sultan Veled'in Selçuklu Ahilerine Methiyeleri", *Mevlânâ Araştırmaları* (Ed. Adnan Karaismailoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara 2012, IV, s. 55-64.
- , "Sultan Veled'in Anadolu Selçuklu Sultanlarına Methiyeleri", *Mevlânâ Araştırmaları* (Ed. Adnan Karaismailoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara 2014, V, s. 141-159.
- , "Sultan Veled'in Emir Alemeddin Kayser'e Methiyeleri", *Mevlânâ Araştırmaları* (Ed. Adnan Karaismailoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara 2014, V, s. 211-220.

- , "Sultan Veled'in Moğolların Anadolu Valisi Samagar Noyan ve Ailesine Methiyesi", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzurum 2013, S. 51, s. 85-90.
- , "Sultan Veled'in Sâhib Ataoğullarına Methiyeleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası*, "Sultan Veled'in Sâhib Ataoğullarına Methiyeleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası*, İstanbul 2014, S. 25, s. 65-85.
- Hüseyin Algül, "Hamza", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 500-502.
- Kerîm-i Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-ahbâr ve Müsâyeretü'l-ahyâr* (tsh. Osman Turan), Ankara 1943 (1944).
- Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (çev. ve haz. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1999.
- M. Halil Ymanç, "Danışmendliler", *İA*, III, 468-469, 475.
- Muharrem Kesik, "Muînüddin Süleyman Pervâne", *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 91-93.
- Mu'în, Muhammed, *Ferheng-i Fârsî I-VI*, Tahran 1371 hş.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 2000.
- Sultan Veled, *Dîvân* (tsh. Asgar-i Rabbânî "Hâmid"), Tahran 1338 hş.
- Sârem, "Şerefuddin Mes'ûd", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (ed. Hasan Enûşe), Tahran 1383 hş., VI, 511.